

Департамент
освіти і науки
виконкому
Криворізької
міської ради

ІНКЛЮЗИВНИЙ ПРОСТІР КРИВОГО РІГУ

КРАЦІ ПРАКТИКИ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

КРИВИЙ РІГ
МІСТО ДОВЖИНОЮ В ЖИТТЯ

LUXEMBOURG
AID & DEVELOPMENT

LUXDEV
Luxembourg
Development Agency

proman

ФРП
ЕДНАННЯ ЗАРАДИ РОЗВИТКУ

LOGO
CLUB

«ІНКЛЮЗИВНИЙ ПРОСТІР КРИВОГО РОГУ (КРАЦІ ПРАКТИКИ)»

Ця збірка матеріалів підготовлена в межах проєкту КРИЦЯ: Підтримка відновлення Криворізького району, що фінансується Великим Герцогством Люксембург та впроваджується LuxDev — Люксембурзьке агентство з розвитку співробітництва, у партнерстві з Proman та BDF. Зміст публікації є виключною відповідальністю упорядників (Бородавка О.М. та Турчин Н.Л.) і жодним чином не відображає погляди Проєкту або Люксембургу. Збірка містить кращі практики організації та розвитку спеціальної освіти та інклюзивного навчання у місті Кривий Ріг.

У матеріалах представлено практичний досвід педагогічних працівників закладів дошкільної та загальної середньої освіти, зокрема цілісні моделі роботи окремих гімназій, а також авторські підходи фахівців до супроводу дітей з особливими освітніми потребами, які пройшли спеціалізовані програми підвищення кваліфікації в рамках реалізації проєкту КРИЦЯ.

Видання має практичну спрямованість і висвітлює сучасні підходи до організації інклюзивного навчання, корекційної роботи, взаємодії з батьками та створення безпечного й підтримувального освітнього середовища в умовах воєнного стану.

Рекомендовано для педагогічних працівників, фахівців соціально-педагогічної служби, керівників закладів освіти та всіх, хто працює у сфері спеціальної освіти та інклюзивного навчання.

Упорядники:

Бородавка О.М., головний спеціаліст департаменту освіти і науки виконкому Криворізької міської ради

Турчин Н.Л., консультант Комунальної установи «Центр професійного розвитку, інноваційних освітніх технологій та супроводу» Криворізької міської ради.

ЗМІСТ

Вступ

1.	«Ефективна модель супроводу учнів з інтелектуальними труднощами в умовах інклюзії: синергія фахівців, модифікація матеріалів та діджиталізація освітнього середовища», Криворізька гімназія № 28 Криворізької міської ради	7
2.	«Від особливостей до потенціалу: траєкторії розвитку життєвих навичок дітей», Криворізька гімназія № 56 Криворізької міської ради	13
3.	«Сенсорні вправи як засіб розвитку сенсорної інтеграції у дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі», Криворізька гімназія №120 Криворізької міської ради	17
4.	«Сенсорна кухня як практичний інструмент мовленнєвого розвитку та сенсорної інтеграції в роботі ІРЦ», Комунальна установа «Криворізький інклюзивно-ресурсний центр №2» Криворізької міської ради	19
5.	«Сенсорний розвиток без кордонів», Комунальна установа «Криворізький інклюзивно-ресурсний центр №2» Криворізької міської ради	22
6.	«Розвиток креативності та сенсорних здібностей вихованців дошкільного віку з ООП через апсайклінг: педагогічний потенціал та інноваційні рішення», Комунальний заклад дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу №303 Криворізької міської ради	26
7.	«Наочне моделювання як метод розвитку мовленнєвих здібностей дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребам», Комунальний заклад дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу №65 Криворізької міської ради	29
8.	«Використання візуального розкладу та соціальних історій в адаптації дітей з ООП до освітнього середовища ЗДО», Комунальний заклад дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу №241 Криворізької міської ради	33
9.	«Розвиток логіко-математичних уявлень засобами ТРВЗ у дітей з особливими освітніми потребами», Комунальний заклад дошкільної освіти (центр розвитку дитини) №243 Криворізької міської ради	35
10.	«Використання жетонної системи під час роботи з дитиною з РАС» Криворізька початкова школа № 43 Криворізької міської ради	37
11.	«Формування мовленнєвої активності у дітей з тяжкими порушеннями мовлення засобами ігрових технологій», Криворізька гімназія №16 Криворізької міської ради	39

12.	«Інноваційні практики в системі інклюзивної освіти: створення рівних можливостей для кожної дитини», Криворізька гімназія №61 Криворізької міської ради	41
13.	«Психолого-педагогічний і корекційно-розвивальний супровід учнів з особливими освітніми потребами в умовах кризових викликів», Криворізька гімназія №32 Криворізької міської ради	43
14.	«Створення безпечного освітнього середовища як інструмент корекції порушень соціалізації та поведінкової адаптації обдарованої дитини з ООП», Криворізька гімназія №17 Криворізької міської ради	45
15.	«Розвиток фонематичного слуху у молодших школярів як основа формування навички читання», Криворізька гімназія №4 Криворізької міської ради	47
16.	«Розвиток мовленнєвих функцій через сенсорне сприйняття: застосування методик сенсорної інтеграції в корекційно-логопедичній роботі з дітьми ООП», Криворізька гімназія №121 Криворізької міської ради	50
17.	«Психолого-педагогічний і корекційно-розвивальний супровід дітей і молоді з особливими освітніми потребами в умовах кризових викликів», Криворізька гімназія №58 Криворізької міської ради	52
18.	«Формування навичок соціальної взаємодії у дітей з особливими освітніми потребами методами арттерапії в умовах інклюзивної освіти», Криворізька гімназія №120 Криворізької міської ради	55
19.	«Використання здоров'язберезувальних технологій у роботі вчителя-логопеда з дітьми з ООП», Криворізька початкова школа №43 Криворізької міської ради	58
20.	Коли диво стає реальністю	62
21.	Безбар'єрний текст: як адаптувати навчальний матеріал для дітей з мовленнєвими труднощами», Криворізька гімназія №4 Криворізької міської ради	63

ВСТУП

Сучасні виклики, з якими стикається українська освіта, вимагають не лише високого рівня професійної підготовки, а й глибокої людяності. В умовах воєнного стану питання забезпечення якісної та доступної освіти для дітей з особливими освітніми потребами набуває особливої ваги.

Кривий Ріг протягом останніх років послідовно розвиває систему інклюзивної освіти, формуючи середовище, у якому кожна дитина має можливість навчатися, розвиватися та відчувати підтримку. В основі цих змін — щоденна праця педагогів, фахівців соціально-педагогічної служби, логопедів, дефектологів, керівників закладів освіти, інклюзивно-ресурсних центрів які, незважаючи на складні обставини, продовжують професійно зростати та впроваджувати ефективні практики роботи.

Матеріали, представлені у збірці, є результатом системної роботи протягом 2025-2026 навчального року. Проведені наради, тренінги, форуми, воркшопи та професійні студії стали платформою для обміну досвідом, підвищення кваліфікації та впровадження сучасних підходів до супроводу дітей з особливими освітніми потребами. Особлива увага приділялася роботі з дітьми з розладами аутистичного спектра, розвитку корекційних практик, впровадженню травмо-орієнтованого підходу та підтримці емоційної стійкості педагогів.

Ця збірка відображає досвід освітньої спільноти міста: практичні напрацювання працівників закладів дошкільної освіти, системний підхід окремих гімназій до організації інклюзивного навчання, а також особистий професійний погляд педагогів на роботу з дітьми з особливими освітніми потребами. Усі матеріали мають практичну спрямованість і можуть бути використані у щоденній роботі фахівців.

Переконані, що представлені матеріали стануть корисними для педагогічних працівників, управлінців у сфері освіти та всіх, хто долучений до розвитку інклюзивного освітнього середовища. Інклюзія — це не лише освітня політика. Це щоденний вибір бути поруч із дитиною.

*Тетяна Кріпак, директорка департаменту освіти і науки
виконавчого комітету Криворізької міської ради*

Представлений посібник є результатом системної методичної та практичної діяльності педагогічної спільноти, реалізованої в межах проєкту КРИЦЯ: Підтримка відновлення Криворізького району, що була трансформована під впливом комплексних інтервенцій проєкту, в систему спеціальної та інклюзивної освіти громади.

Протягом 2025 року проєкт КРИЦЯ став каталізатором професійного розвитку для педагогів Криворіжжя. Кожен автор, чиї напрацювання увійшли до цього видання, пройшов цільове навчання за ключовими напрямками сучасної спеціальної педагогіки та психології. Зокрема, особливу увагу було приділено ранній ідентифікації труднощів та впровадження науково обґрунтованого інструментарію скринінгу розвитку дітей 0-7 років; сенсорній інтеграції, через опанування технік роботи в спеціалізованих сенсорних кімнатах, обладнаних за технічними специфікаціями проєкту; поведінковій корекції та логопедичним технологіям — застосуванню доказових підходів у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Створення осередків тиші у закладах освіти регіону дозволило педагогам на практиці реалізувати стратегії саморегуляції та емоційної підтримки, адже травмо-орієнтований підхід є критично важливим для стабілізації психоемоційного стану дітей в умовах воєнного стану.

Проєкт КРИЦЯ забезпечив матеріально-технічне переоснащення освітніх просторів Криворізького району, сформував нову генерацію фахівців, здатних до гнучкого моделювання інклюзивного середовища. Матеріали посібника демонструють високу якість корекційно-розвиткового процесу та синергію між медичною, соціальною та освітньою ланками підтримки дитини.

Переконана, що цей науково-методичний доробок стане надійним підґрунтям для подальшого розвитку спеціальної освіти й інклюзивної практики та забезпечить сталість результатів проєкту КРИЦЯ задля майбутнього кожної дитини.

Альона Король, PhD, головна експертка з особливих потреб дітей проєкту КРИЦЯ: Підтримка відновлення Криворізького району, голова ГО «ЛогоКлуб»

Реалізація системної роботи з розвитку інклюзивної освіти у місті Кривий Ріг стала можливою завдяки підтримці міжнародних партнерів та ефективній взаємодії з громадським сектором.

Щиро дякуємо Великому Герцогству Люксембург, агенції розвитку LuxDev та компанії PROMAN за фінансову та експертну підтримку у межах проєкту «КРИЦЯ: Підтримка відновлення Криворізького району». Реалізація даного проєкту має комплексний характер: від створення безпечного середовища в закладах, облаштування «осередків тиші» та сенсорних кімнат для дітей з особливими освітніми потребами до організації навчання педагогів за різними напрямками корекційної освіти.

Підтримка Великого Герцогства Люксембург стала можливою завдяки увазі до потреб громади та послідовній позиції керівництва міста. Висловлюємо особливу вдячність голові Ради оборони міста Кривий Ріг Олександрю Вілкулу за сприяння розвитку освітньої галузі, підтримку інклюзивних ініціатив та розуміння важливості створення безпечного і доступного освітнього середовища для кожної дитини.

Окрема подяка — педагогам і фахівцям, які щодня працюють з дітьми. Саме завдяки їх відданості, професіоналізму та людяності інклюзія в місті набуває реального змісту.

*Олена БОРОДАВКА, головний спеціаліст департаменту освіти і науки
виконкому Криворізької міської ради*

«ЕФЕКТИВНА МОДЕЛЬ СУПРОВОДУ УЧНІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ТРУДНОЩАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ: СИНЕРГІЯ ФАХІВЦІВ, МОДИФІКАЦІЯ МАТЕРІАЛІВ ТА ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА»

ОПИС ДОСВІДУ РОБОТИ

Криворізька гімназія № 28 Криворізької міської ради

e-mail: secretary@school43.dp.ua

Автори:

Шахманцир Оксана Василівна, заступник директора з навчально-виховної роботи;

Меркульєва Любов Василівна, вчитель-дефектолог;

Богатова Юлія Володимирівна, вчитель-логопед;

Птах Яна Сергіївна, асистент вчителя

Актуальність досвіду

Впровадження інклюзивної моделі освіти для дітей з інтелектуальними труднощами є одним із найскладніших завдань сучасної української школи. Специфіка когнітивного розвитку таких учнів вимагає не просто механічного перебудування уроку, а створення принципово нового освітнього ландшафту, де кожен елемент підпорядкований потребам дитини. Традиційні підходи часто виявляються недостатніми через високий рівень абстрактності навчального матеріалу та складність координації між різними фахівцями.

Актуальність роботи зумовлена необхідністю переходу від ситуативного реагування на виклики інклюзії до системного управління освітньою траєкторією учня. Проблема, на вирішення якої спрямований досвід, полягає у подоланні розриву між теоретичними вимогами інклюзії та практичною складністю навчання дітей з інтелектуальними порушеннями, що потребують IV або V рівнів підтримки.

Мета та завдання роботи: головною метою досвіду є презентація цілісної моделі, яка через цифрову трансформацію, командну взаємодію та глибоку модифікацію змісту забезпечує якісну освіту та успішну соціалізацію учнів з інтелектуальними труднощами.

Для досягнення цієї мети реалізуються наступні завдання:

- організація міждисциплінарної синергії фахівців через створення «єдиного корекційного поля»;
- розробка та впровадження алгоритмів глибокої модифікації навчальних програм (метод «крокової доступності»);
- діджиталізація управлінських та моніторингових процесів за допомогою хмарних сервісів;
- впровадження кваліметричних моделей для об'єктивної оцінки динаміки розвитку учнів;

- забезпечення професійної підтримки педагогів через супервізію та інтернатуру;
- побудова ефективного партнерства з батьками через «Школи партнерства».

Цільова група

Досвід орієнтований на широке коло учасників освітнього процесу:

1. Педагогічні працівники: вчителі-предметники, вчителі початкових класів, асистенти вчителів.
2. Фахівці спеціальної освіти: вчителі-дефектологи, вчителі-логопеди, практичні психологи.
3. Батьки дітей з особливими освітніми потребами.
4. Адміністрація закладів освіти, що впроваджують інклюзивну модель навчання.

Опис моделі та системи роботи

Фундаментом інклюзивної моделі в гімназії є перехід від формального виконання функцій до створення гнучкої міждисциплінарної команди супроводу. Діяльність команди регламентується локальним Положенням, яке визначає інноваційні механізми взаємодії. В основі моделі лежить принцип «поділеної відповідальності», де кожен фахівець підсилює іншого, створюючи цілісну систему підтримки.

Системність командного підходу

Команда супроводу функціонує на трьох рівнях взаємодії. Планові засідання (тричі на рік) присвячені стратегічному аналізу динаміки розвитку та перегляду індивідуальної програми розвитку (ІПР) на основі кваліметричних даних. Оперативні «флеш-наради» проводяться щотижнево для узгодження тем уроків та підготовки модифікованих матеріалів. Третій рівень — це щоденне спільне планування у цифровому просторі Google Workspace.

Адміністрація закладу в цій моделі виступає стратегічним менеджером, забезпечуючи ресурсну базу та нормативний супровід. Вчитель відповідає за змістовне наповнення уроку, тоді як асистент вчителя здійснює технічну та методичну адаптацію цього змісту. Корекційні педагоги (логопед, дефектолог) формують базові когнітивні та мовленнєві навички на індивідуальних заняттях, а вчитель та асистент забезпечують їх перенесення (генералізацію) у практику класної роботи.

Матриця функцій та відповідальності

Для уникнення дублювання функцій у гімназії впроваджено Матрицю функцій членів команди психолого-педагогічного супроводу. Кожен член команди чітко розуміє свій ступінь залученості: від відповідального виконавця до партнера-консультанта.

Матриця функцій команди супроводу: детальний розподіл ролей адміністрації, вчителів та фахівців.

Концепція єдиного корекційного кола

Специфіка організації освітньої діяльності для учнів з інтелектуальними труднощами полягає у пріоритетності корекційного компонента. У гімназії впроваджено концепцію «дитина в єдиному корекційному колі», що передбачає повну синхронізацію зусиль команди. Кожна навчальна одиниця дублюється та закріплюється під час корекційно-розвиткових занять та вдома.

Механізмом реалізації цієї концепції є Маршрут взаємодії корекційних педагогів із вчителем, асистентом та батьками. Маршрут розробляється щотижнево на основі календарного планування класу.

Він включає спільну тему тижня, дослідницькі питання та конкретні завдання для кожного учасника супроводу. Наприклад, якщо темою тижня є «Одиниці вимірювання довжини», дефектолог формує практичні навички на занятті, асистент закріплює їх під час математики, а батьки використовують ці навички у побутових ситуаціях вдома

Маршрут взаємодії корекційних педагогів, з вчителем, асистентом вчителя, батьками.

Практичні інструменти та методики

Акцент у роботі закладу зроблено на прикладних інструментах, які дозволяють трансформувати складний академічний зміст у доступний формат для дітей з когнітивними порушеннями.

Моделі спільного викладання (Co-teaching)

Ефективність інклюзії в гімназії забезпечується через впровадження п'яти моделей спільного викладання, що інтегровані в освітній процес

Кейси Co-teaching (8 клас): планування уроків алгебри та української літератури.

1. **One Teach — One Observe (Один навчає — інший спостерігає).** Використовується для збору даних про активність учнів. На уроках алгебри асистент фіксує, хто з учнів плутає знаки при побудові графіків, що дозволяє вчителю оперативно скорегувати пояснення.
2. **One Teach — One Assist (Один навчає — інший допомагає).** Асистент надає точкову підтримку. На уроках української літератури це виглядає як допомога у складанні тез про прочитаний твір або пошук цитат у тексті для учнів з ООП.
3. **Parallel Teaching (Паралельне викладання).** Клас ділиться на групи. Асистент працює з менш підготовленими учнями, пояснюючи алгоритми покроково, тоді як вчитель веде поглиблений аналіз з іншою частиною класу.
4. **Station Teaching (Станційне викладання).** Урок організовується у вигляді станцій. На станції асистента учні працюють з опорними таблицями та міні-підказками, що дозволяє структурувати складний матеріал.

5. **Team Teaching (Командне викладання).** Обидва педагоги ведуть урок спільно, взаємодоповнюючи один одного. Це створює інтерактивне середовище та демонструє модель успішної комунікації.

Технологія скаффолдингу (Scaffolding)

Для розвитку автономності учня використовується система «педагогічної опори», яка включає різні форми підтримки, що поступово зменшуються з ростом компетентності дитини.

- **Візуальні опори:** чек-листи з алгоритмами дій, кольорові схеми для побудови графіків, мнемотехнічні таблиці. Наприклад, картка-підказка для аналізу тексту: «вибрати цитату → визначити тему → сформулювати думку».
- **Поетапні інструкції:** завдання розбиваються на маленькі блоки. На уроках історії асистент пропонує схему: спочатку визначити дату, потім подію, а потім зробити висновок.
- **Дозована допомога:** підтримка адаптується до рівня знань. Поступово асистент переходить від прямої допомоги до коротких уточнюючих підказок.
- **Соціальний скаффолдинг:** допомога у комунікації з однокласниками під час групової роботи. Асистент допомагає дитині з ООП презентувати власну позицію, поступово відходячи на задній план.

Алгоритми модифікації навчальних матеріалів

Модифікація в гімназії розглядається як інструмент глибокої індивідуалізації для учнів, які не можуть засвоїти програму у повному обсязі через інтелектуальні труднощі.

Тип модифікації	Практичне втілення	Приклад з досвіду
Модифікація змісту	Спрощення лексики, зменшення обсягу тексту, використання альтернативних джерел.	Заміна терміну «конденсація» на опис «перетворення пари на воду»; використання коміксів замість довгих текстів.
Модифікація процесу	Багатосенсорні матеріали, візуалізація інструкцій, картки-підказки.	Використання тактильних букв та математичних планшетів; чек-листи з піктограмами «Дістань пенал» -> «Сядь рівно».
Модифікація продукту	Зміна форми звітності, альтернативні тести, макети та моделі.	Створення моделі вулкана з пластиліну замість написання реферату; скорочення варіантів відповідей у тестах з 4 до 2.

Процес створення таких матеріалів базується на визначенні SMART-цілей, що відповідають актуальному рівню розвитку дитини

Матеріали фахової студії з модифікації: практичні поради для вчителів початкових класів.

Діджиталізація та хмарні сервіси

У гімназії створено цифрову екосистему на базі Google Workspace (домен kzsh28.ukr.education), що забезпечує безперервність супроводу в очному та дистанційному форматах.

- **Google Classroom:** централізоване сховище модифікованих матеріалів. Учня з ООП надається допомога в налаштуванні облікових записів, а асистент навчає батьків користуватися платформою.
- **Цифровий розклад:** створений у Google Таблицях з активними посиланнями на відеозустрічі Google Meet. Це забезпечує сталий режим роботи для дитини.
- **Цифровий щоденник спостережень:**

асистент фіксує успіхи дитини в реальному часі. Це дозволяє команді миттєво реагувати на зміни стану учня
[Цифровий щоденник спостережень: шаблон та приклад заповнення для асистента вчителя.](#)

- **Авторські цифрові продукти:** логопедичні зошити у Canva, ігрові презентації у Genially, інтерактивні вікторини у Wordwall
[Авторські логопедичні зошити та інтерактивні вправи.](#)

Кваліметрична модель оцінки успішності

Для об'єктивного відстеження прогресу учнів з ООП, які оцінюються вербально, фахівцями гімназії розроблено математичну кваліметричну модель. Вона базується на переведенні якісних показників у кількісні дані.

[Кваліметрична модель оцінки діяльності учнів з особливими освітніми потребами.](#)

Процес побудови моделі включає:

1. Визначення факторів (навчальна діяльність, когнітивна сфера, мовлення, емоційно-вольова сфера, комунікація).
2. Встановлення вагових коефіцієнтів для кожного напрямку за допомогою методу експертних оцінок (для кожної дитини індивідуально).
3. Оцінювання складових за шкалою: «має значні успіхи» (1 бал), «помітний прогрес» (0,75), «досягає результату з допомогою» (0,5), «потребує уваги» (0,25).

Ця модель дозволяє відстежити навіть мінімальний прогрес у дітей з найтяжчими ступенями інтелектуальних труднощів (V рівень підтримки), що є неможливим при традиційному оцінюванні.

Методичний та психологічний супровід педагогів

Організація інклюзії вимагає від вчителя високої емоційної стійкості. У гімназії впроваджено систему професійної підтримки, що включає супервізію та інтернатуру.

Супервізія та модель ABC

Супервізія в закладі — це «безпечна зона» для професійного діалогу. Під час групових супервізій використовується модель ABC для аналізу складної поведінки учнів:

- **A (Antecedent — Передумова):** Що сталося безпосередньо перед поведінкою?
- **B (Behavior — Поведінка):** Що саме робила дитина?
- **C (Consequence — Наслідок):** Якою була реакція оточення? Такий аналіз допомагає розробити стратегії «тайм-ауту», використання сенсорних навушників або візуальних таймерів для стабілізації стану дитини.

Педагогічна інтернатура

Для адаптації молодих фахівців, зокрема вчителів-логопедів, розроблено річну програму інтернатури під керівництвом наставника-дефектолога.

Програма включає діагностику професійних компетентностей, наставницькі бесіди щодо ведення документації та практичне відпрацювання інноваційних логопедичних технологій

[Педагогічна інтернатура вчителя-логопеда: звіт про результати та матеріали програми.](#)

Взаємодія з батьками та громадою. Успіх інклюзії неможливий без активного залучення родини. У гімназії функціонує «Школа партнерства» для батьків дітей з ООП.

Школа партнерства: план та результати. Метою школи є трансформація батьківської позиції від пасивної адаптації до активної участі. План зустрічей на рік включає теми: «Ми — одна команда», «Світ очима дитини», «Турбота про тих, хто турбується» (профілактика вигорання через арт-терапію).

Батьки опановують методики АВА-терапії, сенсорної інтеграції та альтернативної комунікації (PECS) для використання вдома

[План роботи Школи партнерства для батьків.](#)

Популяризація досвіду. Досвід гімназії транслюється через:

Блог «Асистент вчителя. Інклюзивне навчання в школі»

[Блог «Асистент вчителя»: ресурс для педагогів та батьків.](#)

Виступи на міських семінарах та майстер-класах («Інклюзія без ілюзій», «Сенсорна інтеграція» тощо).

Публікації у науково-практичних збірниках та репортажі у ЗМІ
[Відеопрезентація досвіду Репортажі та виступи фахівців на міських заходах](#)

У 2026 році досвід роботи гімназії представлено на Сімнадцятій міжнародній виставці «Сучасні заклади освіти» — конкурсна робота у номінації «Інклюзія в дії: сучасні підходи до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами».

Результати впровадження досвіду

Ефективність розробленої моделі підтверджується стійкою позитивною динамікою розвитку учнів протягом декількох років:

Учень / Рівень підтримки	Ключові результати
Ярослав (IV рівень)	Значний прогрес у емоційно-вольовій сфері. Сформована мотивація до подальшого професійного навчання.
Єгана (III рівень)	Підвищення рівня навчальної самостійності. Покращення процесів логічного мислення та пам'яті.
Кирило (III рівень)	Успішне завершення початкової школи з достатніми показниками. Участь у інтелектуальних конкурсах («Кенгуру»).
Арсен (V рівень)	Фіксація мінімального прогресу через кваліметричну модель, що дозволяє вчасно коригувати ІПР.

Загальним результатом є створення у закладі середовища, у якому дитина з інтелектуальними труднощами не просто присутня, а максимально реалізує свій потенціал.

Представлена модель супроводу є відкритим практичним кейсом, що може бути успішно інтегрований у роботу будь-якої сучасної школи, яка прагне забезпечити реальну інклюзію в дії.

«ВІД ОСОБЛИВОСТЕЙ ДО ПОТЕНЦІАЛУ: ТРАЄКТОРІЇ РОЗВИТКУ ЖИТТЄВИХ НАВИЧОК ДІТЕЙ»

ОПИС ДОСВІДУ РОБОТИ

Криворізька гімназія № 56 Криворізької міської ради

e-mail: dzschool001@ukr.net

Автори:

Кисла Тетяна Анатоліївна, директор,

Белова Олена Сергіївна, заступник директора з НВР

Діти з особливими освітніми потребами становлять унікальну категорію здобувачів освіти, які потребують спеціалізованих умов і підтримки для розвитку своїх потенційних можливостей. Їх навчання і соціалізація вимагають системного підходу, що забезпечує ефективну адаптацію та формування життєвих і соціальних навичок. Відтак, реалізація проєкту закладом спрямована на системний розвиток соціально-емоційних та життєвих навичок дітей з особливими освітніми потребами, які належать до категорії здобувачів освіти з підвищеною потребою у педагогічній підтримці та корекційно-розвивальній роботі. У процесі впровадження застосовано комплекс психолого-педагогічних інструментів, включаючи індивідуалізовані та групові програми розвитку, методики діагностики соціальної компетентності, а також систематичне спостереження за станом адаптивності дитини в освітньому та соціальному середовищі. Це дозволило врахувати індивідуальні особливості кожної дитини, оцінити рівень сформованості ключових життєвих навичок та визначити ефективні стратегії педагогічного супроводу з урахуванням вікових, психологічних і соціальних характеристик здобувачів освіти.

Практична значущість проєкту полягає у формуванні умов для підвищення соціальної адаптації, розвитку комунікативних, емоційно-вольових та саморегуляційних компетентностей дітей з ООП, а також у зменшенні ризиків соціальної дезадаптації. Використані інструменти та методики створюють основу для педагогічного досвіду організації інклюзивного та спеціалізованого освітнього процесу, дозволяють реалізувати індивідуалізацію освітньої траєкторії кожного здобувача освіти і забезпечують інтеграцію навчальної, виховної та корекційно-розвивальної складових у рамках сучасного компетентнісного та соціально-емоційного підходу.

Мета педагогічного досвіду закладу спрямована на науково-практичне обґрунтування, створення та впровадження системної моделі розвитку життєвих навичок у дітей з ООП, яка сприяє формуванню соціальних, емоційних і комунікативних компетентностей, підвищенню адаптивності до освітнього середовища та успішній інтеграції в суспільство.

Для досягнення поставленої мети визначено завдання педагогічного досвіду:

- дослідити психолого-педагогічні особливості формування соціальних та життєвих навичок у дітей з ООП;
- аргументувати доцільність застосування компетентнісних та соціально-емоційних підходів у освітньому процесі;
- створити та впровадити комплекс корекційно-розвивальних та педагогічних засобів для розвитку soft skills з урахуванням індивідуальних потреб дітей;
- проаналізувати результати впровадження системи через психолого-педагогічне спостереження та діагностичні методики;
- підготувати методичні рекомендації для педагогів щодо впровадження підходів розвитку життєвих компетентностей у різноманітні освітні контексти.

Цільова аудиторія: педагоги, асистенти вчителів, практичні психологи, вихователі, логопеди, дефектологи та батьки.

Практична значущість у роботі полягає в можливості використання системи для розвитку життєвих навичок у щоденній взаємодії з дітьми з ООП, підвищення їх адаптивності до різних соціальних та освітніх середовищ, а також формування позитивного ставлення до навчання та інтеграції в суспільство. Система демонструє ефективність комплексного підходу до підтримки розвитку soft skills і готова до використання педагогами та батьками у різних контекстах.

Практичні інструменти та методики: комплекс інструментів для розвитку життєвих навичок дітей з ООП — індивідуальні та групові плани роботи, дорожні карти, вправи для формування soft skills, елементи програми СЕЕН, візуальні послідовності завдань та навігатори уроків.

Системний психолого-педагогічний супровід включає моніторинг прогресу, вправи на саморегуляцію, розвиток емоційної зрілості та соціальної взаємодії. Розроблено рекомендації для педагогів і батьків, а також інструменти спостереження, що дозволяють адаптувати освітні траєкторії до індивідуальних потреб дітей.

Стислий опис роботи

На основі проведеного аналізу та результатів дослідження сформовано перелік навичок, розвиток яких доцільно здійснювати через впровадження soft skills.

Ми адаптували навчальну програму «Соціально-емоційне та етичне навчання для середніх класів» (СЕЕН), створену Центром споглядальної науки й етики на основі співпереживання Університету Еморі (Атланта, США). Наразі матеріалами «Можливості для реалізації соціально-емоційного навчання в рамках реформи «Нова українська школа» структурні елементи СЕЕН аналізуються через призму підходу CASEL (Співпраця з академічного, соціального та емоційного навчання), яка розглядає п'ять основних структурних елементів СЕЕН — самоусвідомлення, самоорганізація, соціальна свідомість, побудова стосунків та прийняття відповідальних рішень.

Програма складається з семи розділів і передбачає послідовне формування навичок через серії занять. Кожен розділ містить від трьох до семи занять, які тривають 20-40 хвилин і складаються з п'яти частин: «розігрів», презентація/обговорення, вправи на осмислення, рефлексивна практика та підсумки. Така структура забезпечувала педагогічну модель та перехід від засвоєних знань до

критичного осмислення та практичного застосування. Такий підхід дозволяє ефективно впроваджувати СЕЕН у роботу з дітьми з ООП, орієнтуючись на розвиток soft skills на засадах емоційно-вольової сфери особистості.

Апробація занять за програмою СЕЕН було здійснено з метою оволодіння дітьми з ООП навичками турботи про себе; саморегуляції; уміння конструктивно давати раду в складних ситуаціях, не шкодячи іншим; навички спілкування та соціалізації; співпереживання іншим тощо. Саме ці навички за програмою СЕЕН складають матрицю програми (додаток 10*).

Проведений цикл занять з вправами (додаток 13*), передбачали політику формування soft skills за допомогою сучасних освітніх технологій:

- контекстної (практико-орієнтованої) технології;
- особистісно-орієнтованої технології, у центрі якої — особистість;
- технологій розвитку критичного мислення;
- інформаційно-комунікаційних та стимуляційних технологій.

Головним завданням для кожного педагога, під час апробації програми СЕЕН стало включення до уроків вправ на розігрів та налаштування, осмислення та рефлексивні практики, що дозволило інтегрувати soft skills в освітній процес. Корекційні педагоги (логопеди, дефектологи) на своїх заняттях впроваджували комунікативні вправи у форматі СЕЕН з акцентом на активному слуханні та висловленні емоцій через мову, інтегрували мовленнєві ігри та індивідуальні завдання. Соціально-педагогічна служба до своїх планів роботи додала групові тренінги та ігри на взаємодію, моделювання соціальних ситуацій та інтегрували соціальні завдання у повсякденні активності, щоб набуті навички були природною частиною життя закладу.

Найважливішу роль, на нашу думку, відіграє психологічна служба закладу, адже нею було здійснено планування блоків спостереження за емоційним станом дітей, впровадження вправ на саморегуляцію та усвідомлення емоцій, надання рекомендації педагогам і логопедом, як адаптувати завдання під індивідуальні особливості дітей та рівень розвитку емоційно-вольової сфери, а також, здійснено підтримку процесу рефлексії, допомагаючи дітям аналізувати власні дії та емоції після виконання завдань. Для кращої візуалізації та розуміння нами було розроблено навігатор уроків емоцій та соціальних навичок із інтеграцією СЕЕН для дітей з ООП, що дозволило педагогам, логопедом, соціальним педагогам і психологам швидко орієнтуватися у плануванні.

Ключові результати реалізації проєкту:

- Підвищення соціальної адаптації дітей на 30-40 %;
- Зростання комунікативної активності на 25-35 %;
- Покращення навичок саморегуляції та емоційної стійкості на 20-30 %;
- Зменшення проявів тривожності та дезадаптації на 15-25 %;
- Формування умінь відповідально приймати рішення, співпрацювати та враховувати потреби інших.

Ефективність реалізації:

- системність і послідовність занять;
- індивідуалізація підходу з урахуванням особливостей дітей;
- активна участь педагогів, логопедів і дефектологів;
- психологічний супровід та моніторинг адаптації;
- використання інтегрованих сучасних технологій (контекстних, особистісно-орієнтованих, критично-мисленнєвих та інформаційно-комунікаційних);
- акцент на базових цінностях, усвідомленості та співпереживанні.

***Додаткові матеріали:** Робота, разом з додатками, доступна за посиланням: <https://surl.li/kuucbc>

«СЕНСОРНІ ВПРАВИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ СЕНСОРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ»

ОПИС ДОСВІДУ РОБОТИ

Криворізька гімназія № 120 Криворізької міської ради

e-mail: school120@i.ua

Автори:

Кравченко Анна Вадимівна — соціальний педагог, асистент вчителя,
Войтович Денис Васильович — заступник директора з навчально-виховної роботи,
Тищенко Дмитро Олександрович — практичний психолог, асистент вчителя.

Актуальність досвіду була зумовлена зростанням кількості дітей з особливими освітніми потребами, які навчалися в умовах інклюзивного класу та потребували додаткової підтримки в освітньому процесі.

У багатьох з них спостерігалися труднощі, пов'язані з порушенням сенсорної інтеграції, що проявлялося у зниженні концентрації уваги, труднощах саморегуляції, підвищеній тривожності та особливостях поведінки. Такі прояви ускладнювали процес навчання, адаптацію дітей до освітнього середовища та їхню взаємодію з однолітками і педагогами. Водночас педагоги відчували потребу в доступних і ефективних практичних інструментах, які можна було б застосовувати безпосередньо під час уроку. Зазначена проблема була важливою для закладу освіти, оскільки впливала на якість освітнього процесу, створення безпечного і комфортного середовища та успішність інклюзивного навчання. Для дітей вона визначала рівень їхньої навчальної залученості та емоційного благополуччя, а для батьків — ступінь адаптації дитини до шкільного життя. Саме тому виникла необхідність у впровадженні системи сенсорних вправ як ефективного засобу розвитку сенсорної інтеграції та підтримки дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного класу.

Метою роботи було теоретично обґрунтувати та практично перевірити ефективність сенсорних вправ як засобу розвитку сенсорної інтеграції у дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного класу.

Відповідно до мети було визначено такі завдання: здійснити аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми сенсорної інтеграції; провести діагностику рівня її сформованості у дітей; розробити комплекс сенсорних вправ; апробувати його в освітньому процесі; проаналізувати результати впровадження.

Цільову групу становили учні початкової школи віком 6-11 років, зокрема діти з особливими освітніми потребами, які навчалися в умовах інклюзивного класу.

Система роботи з розвитку сенсорної інтеграції у дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного класу була побудована як цілісна, поетапна та практико-орієнтована модель, що поєднувала діагностику, планування та систематичне впровадження сенсорних вправ в освітній процес. Її основною ідеєю

стало створення доступного інструменту сенсорної підтримки, який можна було інтегрувати у щоденну діяльність учнів. Реалізація системи здійснювалася через три взаємопов'язані етапи.

Перший етап — діагностично-аналітичний. Було проведено педагогічне спостереження за поведінкою учнів під час уроків і перерв, використано щоденник спостережень, опитувальник сенсомоторної історії та шкалу оцінювання сенсорної інтеграції. Оцінювання здійснювалося за основними сенсорними системами та дозволило визначити індивідуальні особливості розвитку дітей, їх труднощі та сильні сторони.

Другий етап — проєктувально-методичний. На основі отриманих результатів було розроблено методичний посібник сенсорних вправ. Вправи були структуровані за сенсорними системами та мали чітку структуру (мета, інструкція, тривалість, матеріали, очікуваний ефект). Добір вправ здійснювався з урахуванням принципів індивідуалізації, доступності, безпечності, системності та інтеграції в освітній процес.

Третій етап — практично-діяльнісний. Було здійснено систематичне впровадження сенсорних вправ у навчальний процес. Вправи використовувалися під час уроків, перерв та індивідуальної роботи. Вони сприяли регуляції психоемоційного стану, підвищенню уваги та покращенню поведінки учнів. Важливою складовою системи стала командна взаємодія вчителя, асистента та фахівців супроводу, що забезпечувала узгодженість дій і ефективність роботи.

У процесі роботи було використано такі інструменти — діагностичні: педагогічне спостереження; щоденник спостережень; опитувальник сенсомоторної історії; шкала оцінювання сенсорної інтеграції. Методичні: авторський посібник сенсорних вправ. Види вправ: тактильні; вестибулярні; пропріоцептивні; зорові; слухові; нюхові; смакові. Вправи підбиралися з урахуванням індивідуальних особливостей дітей, були доступними у виконанні та не потребували спеціального обладнання.

У результаті апробації комплексу сенсорних вправ було зафіксовано позитивну динаміку: покращилася сенсорна саморегуляція учнів; підвищилася концентрація уваги; зменшилися прояви імпульсивності та тривожності; збільшився час продуктивної навчальної діяльності; покращилася поведінка та соціальна взаємодія; учні швидше включалися в роботу після сенсорних пауз. Педагоги відзначили зручність використання вправ і можливість їх інтеграції у структуру уроку без додаткового навантаження.

«СЕНСОРНА КУХНЯ ЯК ПРАКТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ТА СЕНСОРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В РОБОТІ ІРЦ»

ОПИС ДОСВІДУ РОБОТИ

Комунальна установа «Криворізький інклюзивно-ресурсний центр №2»
Криворізької міської ради

e-mail: irc2kmr@gmail.com

Автор: Дьяконова Надія Геннадіївна фахівець (консультант)

Актуальність досвіду

Сучасна практика роботи Інклюзивно-ресурсних центрів дедалі частіше має справу з дітьми з інтелектуальними труднощами, у яких мовленнєві труднощі поєднуються з вираженими труднощами сенсорної інтеграції, зниженою пізнавальною активністю, труднощами у формуванні побутових навичок. Це можуть бути труднощі обробки тактильних, смакових, нюхових стимулів, порушення оральної чутливості, підвищену або знижену сенсорну чутливість, низьку регуляцію поведінки, мовленнєву ініціативу, швидко втомлюваність або, навпаки, надмірну збудженість, обмежений словниковий запас, нерозуміння інструкцій. У таких дітей традиційні логопедичні заняття за столом часто є малоєфективними через труднощі утримання уваги та низьку мотивацію. Тому виникає потреба у використанні практичних, доступних та емоційно привабливих, функціональних, життєво орієнтованих методів та форм роботи, які поєднують розвиток мовлення, сенсорну сферу та адаптивні навички, де мовлення розвивається природно — у дії, через відчуття та за умов тісної співпраці з батьками. Саме родина є основним середовищем формування мовлення, побутових навичок та самостійності.

Одним із таких ефективних підходів у роботі логопеда ІРЦ є **сенсорна кухня** — доступний інструмент, який легко перенести у домашні умови.

У межах нашої діяльності в Інклюзивно-ресурсному центрі, сенсорна кухня розглядається не як навчання кулінарії, а як корекційно-розвитковий простір, у якому через побутову діяльність активізуються всі сенсорні системи дитини та створюються природні умови для мовленнєвої взаємодії.

Мета роботи полягає в створенні умов для розвитку сенсорної, мовленнєвої та життєвої компетентності дітей через практичну діяльність у сенсорній кухні.

Методи і прийоми: практичні дії (нарізання, змішування, ліплення); сенсорні вправи (визначення на дотик, запах, смак); ігрові ситуації; наслідування; покрокові інструкції (візуальні підказки, картки); позитивне підкріплення. Особливості роботи з дітьми з інтелектуальними труднощами: чітка структура заняття; короткі інструкції; багаторазове повторення, використання наочності, підтримка дорослого, створення ситуації успіху. Робота будується за принципами: доступності, безпечності, наочності, повторюваності, емоційної підтримки. Форми роботи: індивідуальні заняття, інтегровані заняття з фахівцями, спільна діяльність з батьками.

*На кухні чудеса живуть, і звуки, й запахи кружляють!
Сенсорна кухня — це диво, це світ,
Де слух, смак, дотик дружать як слід!*

Для наших особливих дітей сенсорна кухня — це зрозумілий, логічний і прогнозований простір й емоційно приваблива діяльність. Під час роботи на сенсорній кухні, тобто в корекційно-розвитковому просторі, одночасно залучаються та активізуються сенсорні системи: тактильна система (дотик до різних текстур: крупи, макаронні вироби, фрукти, ягоди, овочі); смакова та нюхова (пробування, розрізнення запахів); зорова та слухова (спостереження, слухання інструкцій); пропріоцептивна система (місити, тиснути, різати, викладати, пересипати); вестибулярна система (нахили, перенесення предметів, зміна вихідних положень); зростання самостійності; перенесення навичок у побут.

З позиції логопеда, робота на сенсорній кухні має кілька важливих напрямів:

- **навчальний** (допомагає засвоїти або закріпити матеріал, пропонований на занятті, досягти поставлених дидактичних завдань);

- **терапевтичний** (виступає як засіб подолання різних труднощів у навчанні).

Для дітей з підвищеною тривожністю сенсорна кухня часто стає точкою входу в контакт із фахівцем. У процесі спільної діяльності дитина вчиться звертатися з проханням, відповідати на запитання, чекати черги, підтримувати простий діалог. Для немовленевих або маломовних дітей активно використовуються альтернативні та додаткові засоби комунікації: жести, картки, піктограми, вибір із двох варіантів. Ритмічні, повторювані дії (викладання фруктів та овочів за зразком (створення образів, світлин), писання та малювання на манці). На практиці ми спостерігаємо: зменшення протестної поведінки, тривожності, збільшення тривалості заняття, зростання довіри до дорослого;

- **корекційний** (вносить позитивні зміни, доповнення до структури особистісних показників дитини). Дитина вчиться сприймати й виконувати прості, а потім складні інструкції: «стоп», «візьми/поклади», «спочатку-потім», «мішай повільно/швидко». Формування експресивного мовлення: називання продуктів, дій, ознак (солодкий, гарячий, м'який), «коментування» власних дій;

- **діагностичний** (дає можливість логопеду діагностувати різні прояви дитини). За допомогою дидактичних ігор і вправ: «Смачно — не смачно», «Перлинковий детектив», «Що я відчуваю?», відбувається робота з різними текстурами продуктів — м'якими, твердими, вологими; облизування ложки, дуття на гарячий напій, жування м'яких/твердих продуктів (за показаннями) — позитивно впливає на чутливість ротової зони, що є важливим для дітей з вибірковістю в їжі, оральною гіпо- або гіперчутливістю;

- **розважальний** (емоційно забарвлює діяльність дитини, робить процес пізнання захоплюючим). Осіння та зимова сенсорна кухня з творчими роботами наших дітей «Веселі обличчя з ароматом спецій, круп» та «Різдвяна диво-ялинка» створена за допомогою овочів та фруктів. Проведення локацій в природі: «Світлини тварин з рослин», «Фотошукачі пригод», «Браслети для Ельфів». Досліди та експерименти: «Молочний феєрверк», «Як печиво навчилось плавати», «Чому цукерка образилась на фантик».

На сенсорній кухні особливе місце займає блок — Маршмеллоу. Цей маленький десерт зробив дуже велику і важливу справу, поширив спектр нашої взаємодії. Що це таке МАРШМЕЛЛОУ? Які цікавинки приховує? Знайомство з дивовижним десертом, а

саме «Фантазуй, смакуй, грай, танцюй, співай разом з МАРШМЕЛЛОУ!»: це смачні страви, десерти, напої, конструктор з маршмеллоу та ляльковий театр «Маршмеллята», танець-руханка «Marshmallow Dance», читання рецепту з першого погляду (за методикою Глена Домана) та виготовлення шоколадного маршмеллоу. Кожний учасник отримує Сертифікат про участь у майстер-класі та діючий поради́ник для батьків або педагогів, з напрямками та рекомендаціями про сенсорну кухню.

Результативність співпраці: підвищується педагогічна компетентність батьків через залучення до корекційно-розвиткової роботи «дитина + мама/тато», формування єдиного підходу «заклад — сім'я», навчання використанню сенсорних і мовленнєвих вправ вдома, а саме: «Як говорити з дитиною під час приготування їжі», «Розвиток мовлення через побут», «Сенсорні ігри на кухні вдома», «Говоримо на кухні», «10 фраз, які варто використовувати щодня», «Що дитина може зробити сама». Використання мовленнєвих завдань: називати продукти (яблуко, хліб, сир), називати дії (ріжу, мішу, сиплю), описувати ознаки (холодний, круглий, жовтий), будувати прості речення (дай, будь ласка), коментувати свої дії. Використання наочності: картки з продуктами, картки-дії, піктограми, послідовність приготування (візуальний рецепт).

Практичні результати підтвердили: покращення сенсорного сприймання, розвиток мовлення, збагачення активного і пасивного словника; розвиток дрібної та загальної моторики; формування кулінарних навичок, елементарних навичок самообслуговування та елементів життєвої компетентності, зниження рівня тривожності та підвищення впевненості у власних можливостях, самостійності, покращення соціальної взаємодії та розвиток навичок співпраці.

Сенсорна кухня не запускає слова напряду. Вона спочатку: заспокоює нервову систему, формує контакт, вчить розуміти мовлення. Коли сенсорна кухня починає працювати? Тоді, коли дитина довше залишається поруч, менше протестів і негативу, дивиться на дорослого, дозволяє допомогу, повторює дії, з'являються звуки/жести/вибір. Це і є реальні результати.

Впровадження сенсорної кухні у практику роботи ІРЦ — є доцільним і перспективним напрямом, ефективним інноваційним засобом корекційно-розвиткової роботи, який забезпечує інтегрований підхід до розвитку дитини, а також сприяє формуванню ключових життєвих компетентностей, соціалізації що забезпечує гармонійний розвиток дитини з особливими освітніми потребами через діяльність, близьку до реального життя.

Додаткові матеріали

ОПИС ДОСВІДУ РОБОТИ

Комунальна установа «Криворізький інклюзивно-ресурсний центр №2»
Криворізької міської ради
e-mail: irc2kmr@gmail.com

Автор: Ляса Марина Вікторівна, фахівець (консультант)

Актуальність теми зумовлена необхідністю подолання розриву між спеціалізованою корекційною допомогою та повсякденним життям дитини з ООП. Сьогодні сенсорна кімната (темна чи світла) не має бути ізольованим «островом» терапії.

Справжня інклюзія можлива лише тоді, коли фаховий досвід роботи у цих кімнатах трансформується у конкретні інструменти, зрозумілі батькам і вчителям. Це дозволяє перенести методики сенсорної стимуляції та розвантаження з кабінету психолога у клас і домівку, створюючи єдиний безпечний простір. Такий підхід забезпечує стабільність нервової системи дитини, запобігає сенсорним перевантаженням та перетворює найближче оточення дитини на активних учасників її розвитку, а не просто спостерігачів.

Мета роботи:

Обґрунтувати та продемонструвати, як методики роботи у світлій та темній сенсорних кімнатах можуть бути адаптовані для створення цілісного розвивального середовища, що об'єднує зусилля педагогів і батьків у процесі підтримки дитини з ООП.

Завдання:

1. Проаналізувати специфіку впливу світлового та темного сенсорного середовища на психоемоційний стан і сенсорну інтеграцію дитини.
2. Визначити ключові техніки та прийоми сенсорного розвитку, які можна ефективно перенести зі спеціалізованої кімнати у звичайний клас або домашні умови.
3. Запропонувати практичні рекомендації щодо використання підручних засобів для створення «сенсорних куточків» поза межами спеціальних кабінетів.

Цільова група: Батьки дітей з ООП, педагоги закладів освіти, корекційні педагоги.

Теоретична частина

Матеріал, яким ми ділимося, формувався, спираючись на досвід корекційно-розвиткових занять, які проводимо на базі ІРЦ, та на досвід співпраці з громадською організацією «ІнклюзіяТерни».

Наші фахівці на базі «OPEN SPACE — дружній креативний простір твого зростання» проводили виїзні корекційно-розвиткові заняття, на яких вчили батьків, як в домашніх умовах створити корисний розвиваючий простір. Також хочемо зазначити,

що на базі нашого центру постійно проводяться навчання педагогів різних закладів освіти.

Навчання педагогів і батьків сенсорному розвитку дитини з особливими освітніми потребами (ООП) — це про створення єдиного терапевтичного простору.

Сенсорний розвиток дитини — це розвиток її сприймання і формування уявлень про зовнішні властивості предметів: їх форму, колір, величину, розміщення у просторі. Він становить фундамент її розумового розвитку.

Одним із засобів корекції дисфункцій сенсорної інтеграції є спеціально обладнана сенсорна кімната, але ми наочно продемонструємо, як з підручних матеріалів створити замітники професійного обладнання.

1. В ІРЦ/в школі — Бульбашкова колона (Bubble Tube)

 Домашній замітник:

«Океан у пляшці»: Велика пластикова пляшка з водою, олією, блискітками та декількома краплями барвника. Дитина збовтує її — повільний рух блискіток дає схожий ефект релаксації.

2. В ІРЦ/в школі — Фібероптичне волокно («Світловий дощ»)

 Домашній замітник:

Гірлянда-нитка (LED): Важливо брати якісну гірлянду на батарейках (вона не нагрівається і безпечна). Можна закріпити її над дверима, щоб вона звисала, як «дощ». Світлодіодні шнурки: Яскраві шнурки, що світяться, які можна перебирати в руках.

3. В ІРЦ/в школі — Проектор «Зоряне небо» або «Рідкий ефект»

 Домашній замітник:

Диско-лампа: Бюджетний варіант, що створює рухомі кольорові плями. Дірявий друшляк + ліхтарик: поставте ліхтарик всередину друшляка в темній кімнаті — ви отримаєте проекцію «зірок» на всі стіни.

4. В ІРЦ/в школі — Світловий стіл/Планшет для малювання піском

 Домашній замітник:

Пластиковий прозорий контейнер: Покладіть всередину білу гірлянду, закрийте кришкою, а зверху насипте манку. Ефект ідентичний професійному столу.

Планшет (LCD) для малювання: Світні лінії на темному екрані також стимулюють зоровий інтерес.

Сенсорне розвантаження: Коли мозок перегрівается від «інтелектуального шуму», йому потрібна «темна кімната».

В ІРЦ: Це темні сенсорні кімнати, «сухі басейни» або намети, де дитина може сховатися від подразників.

 Домашній замітник:

Створіть дитині «куточок тиші». Це може бути намет-вігвам або «Магічний купол»: накиньте цупку ковдру на стіл або стільці. Всередину покладіть м'які подушки та улюблену іграшку, нічник із м'яким синім світлом.

В школі: Зона сенсорного розвантаження: Окремий куточок («ресурсна зона») із наметом, кріслом-мішком та шумопоглинаючими навушниками, куди дитина може піти при перевантаженні.

Дотик (Магія текстур): Поки рука не відчує різницю між м'яким і твердим, мозок не зрозуміє категорію «якість».

В ІРЦ: Ми використовуємо сенсорні коробки з різними наповнювачами, фактурні доріжки та обтяжені жилети ковдри та іграшки.

Вдома (Магія в кожній дії): *Кухня:* Дозвольте дитині допомагати місити тісто або перебирати сочевицю. *«Тактильне лото»:* Покладіть у мішечок знайомі предмети (ложку, м'ячик, кубик) і попросіть дитину на дотик вгадати, що це. *Глибокий тиск:* Обійми, масаж або загортання в «килимочок-млинець»

В школі: Сенсорні «фіджети»: Маленькі іграшки-антистреси, еластичні стрічки на ніжках стільця (щоб бовтати ногами), жувальні кулони для дітей з оральною сенсорною пошуковою поведінкою.

Обтяжена ковдра або жилет (Магія гравітації)

В ІРЦ: Спеціальні вироби з наповнювачем, що дають відчуття сильного тиску для заспокоєння.

 Домашній замінник:

«Бутерброд з подушок»: Покладіть дитину між двома великими подушками та трохи потисніть зверху (гра в «Гамбургер»).

Рівновага (Магія гравітації): Поки дитина не відчує своє тіло в просторі (вестибулярна система), вона не зможе концентруватися на дошці.

В умовах ІРЦ: Сенсорні гойдалки та гамаки («Кокони»). Балансувальні дошки (Більгоу) та напівсфери. Сухі басейни:

Вдома: Побутова магія рівноваги

«Стежка мага»: Створення ліній на підлозі за допомогою малярного скотчу або викладання «містка» з подушок.

В школі: Гнучке сидіння: Використання фітболів, надувних подушок на стільців («вобл-подушок») або високих столів для роботи стоячи. Це задовольняє потребу дитини в русі під час виконання завдань.

Володіння цими знаннями перетворює оточення дитини на свідомих помічників, які здатні адаптувати будь-яке середовище під її індивідуальні потреби для успішного навчання та соціалізації.

Показники успішності, які демонструють ефективність впровадження єдиного сенсорного простору:

- Зменшення частоти та інтенсивності сенсорних перевантажень (мелтдаунів) і афективних спалахів на 40-60%.
- Зниження проявів стереотипної поведінки (самостимуляції) завдяки насиченню сенсорного «голоду» адекватними засобами.
- Збільшення тривалості активної концентрації уваги на завданнях (академічна посидючість).
- Покращення дрібної та загальної моторики, що позитивно впливає на навички письма та координацію.

- Активізація мовленнєвої діяльності (поява нових звуків, слів або покращення комунікативної ініціативи) як результат стимуляції сенсорних систем.
- Підвищення рівня самостійності у побутових навичках (одягання, гігієна, прийом їжі) через краще відчуття власного тіла.

Корисні посилання на наш досвід

Фото матеріали та заняття з елементами сенсорної інтеграції

Виступ на онлайн-семінарі для батьків і фахівців, які підтримують дітей з інтелектуальними порушеннями.

<https://www.youtube.com/watch?v=PGpoVko5qZ8>

Майстер-клас «Сенсорні практики в роботі практичного психолога»

<https://www.youtube.com/watch?v=QmQQ9C-8o9c>

Інклюзивна освіторія «Голос немовленнєвої дитини»
робота з дітьми з РАС в закладах освіти

<https://www.youtube.com/watch?v=FiHRw9PnzQ0>

«РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ТА СЕНСОРНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ВИХОВАНЦІВ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ООП ЧЕРЕЗ АПСАЙКЛІНГ: ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТА ІННОВАЦІЙНІ РІШЕННЯ»

ОПИС ДОСВІДУ РОБОТИ

Комунальний заклад дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу №303 Криворізької міської ради

e-mail: dnz303@ukr.net

Автори:

Борзьонок Лариса Іванівна, директор,
Грудєва Анна Володимирівна, вихователь,
Тимощук Аліна Миколаївна, вихователь-методист

Актуальність досвіду зумовлена викликами сучасної інклюзивної освіти, а саме необхідністю забезпечення рівного доступу до якісного навчання для дітей з ООП та подолання освітніх втрат, спричинених війною.

У цьому контексті апсайклінг (творча переробка вторинної сировини) постає не просто екологічним трендом, а інноваційною технологією, що м'яко інтегрує корекційний вплив у природну продуктивну діяльність дитини.

Педагогічна цінність методу полягає у використанні доступних матеріалів для адаптації освітнього простору під індивідуальні потреби вихованця. Робота з різнофактурними формами безпосередньо розвиває дрібну моторику та сенсорику, стимулює нестандартне мислення та знижує рівень тривожності через простір для самовираження. Синергія екологічного виховання та інклюзії формує у дітей навички сталого розвитку та відповідального споживання з раннього віку. Таким чином, актуальність даного досвіду полягає у створенні цілісного розвивального простору, де творча переробка речей стає ключем до розкриття унікального потенціалу кожної дитини та її успішної соціалізації.

Мета: створення адаптивного еко-освітнього простору для корекції сенсорно-мовленнєвих порушень та психоемоційного розвантаження дітей з ООП через технологію апсайклінгу. Робота передбачає перетворення корекційного процесу на творчу діяльність, що забезпечує дитині ситуацію успіху, розвиває нестандартне мислення та формує екологічну картину світу.

Завдання:

- корекційно-розвивальні: стимулювати сенсорно-перцептивні процеси, дрібну моторику та зорово-моторну координацію через роботу з різнофактурною вторинною сировиною; активізувати когнітивну сферу (увагу, логічне мислення,

- уяву) та зв'язне мовлення за допомогою авторських дидактичних ігор, тренажерів та засобів апсайклінгу;
- творчо-психологічні: розвивати креативність і нестандартне мислення, навчаючи дітей бачити «скарб» у побутових речах; знижувати рівень тривожності та емоційної напруги через творче самовираження, формуючи у дитини позитивну самооцінку та «ситуацію успіху» від візуалізації власного результату;
 - освітньо-виховні: формувати основи екологічної грамотності, навички сортування відходів та культуру розумного споживання через ідею «другого життя» речей; навчати дітей мистецько-творчим та технологічним навичкам (конструювання, моделювання, дизайн), виховуючи бережливість, посидючість та стійкий інтерес до експериментування;
 - соціалізаційно-методичні: забезпечити рівний доступ до якісної освіти через адаптацію середовища під індивідуальні потреби дитини; сприяти інтеграції дітей з ООП у колектив через командну роботу та комунікацію; систематизувати практичний інструментарій для педагогів і залучити родини вихованців до спільного творчого дозвілля.

Цільова група: вихованці дошкільного віку з особливими освітніми потребами (ООП) 5-6 років, зокрема діти спеціальних груп закладу та їх батьки.

Опис моделі/системи роботи

Модель реалізується через поетапну проєктну діяльність, що охоплює два ключові напрями взаємодії:

- система роботи з дітьми: від пізнання до творчої самореалізації, де освітній процес побудований за принципом поступового занурення в ігрову та художньо-продуктивну діяльність та поділений на три етапи: підготовчий — спрямований на формування екологічних уявлень та знайомство з «магією перетворення» речей. Використання ігрових персонажів (наприклад, Шкарпетуся) та створення «Дерева цілей» допомагає дітям візуалізувати майбутні етапи роботи; практичний — передбачає трансформацію корекційних занять у творчі майстерні. Діти експериментують з різним матеріалом, створюючи іграшки («Веселий метелик», «Бджілка»), дидактичні тренажери («Математичні хатинки») та театральні маски. Це забезпечує розвиток дрібної моторики, сенсорне розвантаження та активізацію мовлення; заключний — включає узагальнення знань через квест-ігри («Морські пригоди») та створення сенсорно-ігрових зон, де дитина стає активним учасником ігрового простору, створеного власноруч;
- взаємодія з батьками: від інформування до партнерства, де батьки виступають повноправними суб'єктами проєкту, що підсилює ефект педагогічного впливу. Просвітницький блок охоплює анкетування, консультації щодо організації творчого простору вдома та відеопоради: «Не викидай! Воно пригодиться!». Особлива увага приділяється інструктажам із безпечної експлуатації вторинної сировини. Діяльнісний блок передбачає залучення родин до збору матеріалів

для «Скриньки ідей», участь у спільних майстер-класах («Футболка єдності») та підготовку експонатів для виставки «Креативні перетворення».

Така модель дозволяє перетворити корекційний процес на захопливий шлях самовираження, де педагог, дитина та батьки діють як єдина команда.

Практичні інструменти та методики

Практичний інструментарій досвіду базується на поєднанні традиційних корекційних методів із технологією апсайклінгу, що дозволяє педагогу та вихователю гнучко адаптувати середовище під потреби дитини:

- нейроігри та сенсорні вправи, такі як метод алгоритмів «Виклади за кольором» (втулки з кришечками), дихальна гімнастика з перенесенням папірців через трубочку та нанизування браслетів із коктейльних трубочок, спрямовані на вдосконалення зорово-моторної координації та дрібної моторики вихованців;
- еко-ігрові технології формують основи відповідального споживання та логічне мислення через гру на диференціацію відходів «Сміття чи скарб?» та еко-квест «Рятівники водойм»;
- ігрові та спортивні методи, зокрема тренажер влучності «Паща акули» (коробка-мішень) та стратегічна гра «Морські хрестики-нулики» з авторськими фішками, сприяють емоційному розвантаженню та вчать дитину самостійно конструювати ігровий простір;
- арт-терапевтичні методики забезпечують творче самовираження через нестандартне штампування відбитками трубочок, паперових втулок та конструювання динамічних іграшок-приводів («Рибка на вудочці»);
- діджитал-інструменти, зокрема «Інтерактивна книга з апсайклінгу» з QR-кодами, відео-інструкціями та онлайн-пазлами, що робить процес корекції сучасним, наочним та максимально захопливим для дітей з особливими освітніми потребами.

Результати впровадження досвіду

Системна інтеграція апсайклінгу в освітній процес забезпечила сталу позитивну динаміку в розвитку вихованців з ООП та суттєво збагатила методичну базу закладу.

Ключові досягнення:

- підвищено рівень довільної уваги та логічного мислення. Через авторські казки та ігри розширено словниковий запас і розвинуто зв'язне мовлення;
- удосконалено дрібну моторику й зорово-рухову координацію, збагачено тактильний досвід та стабілізовано емоційно-вольову сферу через зниження рівня тривожності;
- сформовано навички співпраці, толерантності та ініціативності в колективній діяльності з однолітками та дорослими;
- розвинуто креативність та уяву. Можливість створення реальної іграшки власними руками сприяла формуванню впевненості у власних силах;
- вихованці навчилися розрізняти матеріали для вторинного використання та усвідомили цінність бережливого ставлення до природи та речей;
- педагогічну скарбничку закладу поповнено серією практичних конспектів, дидактичних ігор, онлайн-ігор, консультацій та інструктажів для батьків, створено унікальну авторську «Інтерактивну книгу з апсайклінгу» з відео-інструкціями та онлайн-тренажерами, що забезпечує інноваційний підхід до інклюзивного навчання.

«НАОЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ЯК МЕТОД РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМ»

ОПИС ДОСВІДУ РОБОТИ

Комунальний заклад дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу № 65 Криворізької міської ради

e-mail: kkdnz_65@ukr.net

Автори: з досвіду роботи педагогічного колективу

Актуальність досвіду

У сучасному освітньому просторі проблема мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку, особливо дітей з особливими освітніми потребами (ООП), набуває особливої значущості. Мовлення є ключовим засобом пізнання навколишнього світу, соціалізації дитини, формування її особистості та підготовки до систематичного навчання у школі.

Практика засвідчує, що значна частина дітей старшого дошкільного віку з ООП має труднощі у формуванні зв'язного мовлення, недостатній словниковий запас, порушення граматичної будови мовлення, а також труднощі у побудові логічно-послідовних висловлювань. Це, у свою чергу, ускладнює комунікативну діяльність, знижує впевненість дитини у власних можливостях та негативно впливає на рівень її соціальної адаптації.

У зв'язку з цим виникає потреба у впровадженні ефективних, доступних та інноваційних педагогічних методів, які б сприяли активізації мовленнєвої діяльності дітей. Одним із таких методів є наочне моделювання, що дозволяє перетворити складний мовленнєвий матеріал у доступну для сприйняття форму.

Актуальність обраної теми полягає у:

- ✓ необхідності підвищення ефективності корекційно-розвиткової роботи;
- ✓ пошуку інноваційних методів навчання дітей з ООП;
- ✓ забезпеченні наступності між дошкільною та початковою освітою;
- ✓ залученні батьків до активної участі у мовленнєвому розвитку дитини.

Мета та завдання роботи

Теоретично обґрунтувати та практично перевірити ефективність використання методу наочного моделювання у розвитку мовленнєвих здібностей дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами.

Відповідно до поставленої мети визначено такі завдання:

- проаналізувати психолого-педагогічні та методичні джерела з проблеми мовленнєвого розвитку дітей з ООП;
- визначити особливості мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку;
- розкрити сутність і потенціал методу наочного моделювання;
- дібрати ефективні форми, методи та прийоми роботи;
- експериментально перевірити результативність впровадження технології;

- розробити методичні рекомендації для педагогів і батьків.

Цільова група: діти старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами.

Опис моделі/системи роботи

Модель роботи з розвитку мовленнєвих здібностей дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами ґрунтується на системному використанні методу наочного моделювання у поєднанні з ігровими, інтерактивними та корекційно-розвитковими технологіями.

Робота реалізується поетапно та охоплює такі складові:

1. Діагностичний етап

Перед початком роботи проведено комплексне обстеження рівня мовленнєвого розвитку дітей, що включало визначення словникового запасу, граматичної будови мовлення, зв'язності висловлювання та мовленнєвої активності. Отримані результати дали змогу визначити індивідуальні особливості дітей та спланувати подальшу роботу.

2. Корекційно-розвитковий етап

Основою роботи стало використання наочного моделювання як засобу формування мовленнєвих умінь. Діяльність організовувалася через різні види роботи:

- ✓ складання розповідей за схемами та моделями;
- ✓ моделювання казок та художніх творів;
- ✓ використання піктограм, символів, опорних схем;
- ✓ дидактичні ігри та вправи мовленнєвого спрямування;
- ✓ театралізація та творчі завдання.

Робота здійснювалася поетапно:

- ✓ відтворення знайомих текстів і казок;
- ✓ складання висловлювань за зразком і наочними опорами;
- ✓ самостійне створення моделей і побудова власних розповідей.

3. Організаційні форми роботи

Робота проводилася у різних формах:

- ✓ фронтальні та підгрупові заняття;
- ✓ індивідуальна корекційна робота;
- ✓ ігрова діяльність;
- ✓ інтегровані заняття;
- ✓ дистанційна взаємодія (за потреби).

4. Взаємодія з батьками

Важливою складовою системи є співпраця з батьками, яка передбачає:

- ✓ консультації та рекомендації;
- ✓ майстер-класи;
- ✓ наочні матеріали (буклети, папки-пересувки);
- ✓ залучення батьків до практичного використання моделей вдома.

5. Підсумковий етап

Проводиться повторна діагностика для оцінки ефективності впровадженої системи роботи. Аналіз результатів дозволяє визначити динаміку розвитку мовлення та скоригувати подальшу діяльність.

Таким чином, запропонована система роботи забезпечує комплексний підхід до розвитку мовленнєвих здібностей дітей, сприяє формуванню зв'язного мовлення, розвитку мислення та підвищенню мовленнєвої активності дітей з особливими освітніми потребами.

Практичні інструменти та методики (які саме інструменти, методи або технології використовуються у роботі).

У процесі реалізації досвіду використовуються сучасні педагогічні інструменти, методи та технології, спрямовані на розвиток мовленнєвих здібностей дітей з особливими освітніми потребами.

1. Наочне моделювання як провідна технологія

Основу роботи становить метод наочного моделювання, який передбачає використання:

- схем-моделей (послідовність подій, план розповіді);
- піктограм і символів;
- умовних позначень (геометричні фігури, кольорові знаки);
- мнемотаблиць для запам'ятовування текстів.

Це дозволяє дітям краще розуміти структуру висловлювання та будувати власне мовлення.

2. Мнемотехніка

Застосовується для розвитку пам'яті та мовлення через:

- заучування віршів за схемами;
- переказ текстів за опорними зображеннями;
- створення асоціативних зв'язків між словом і образом.

3. Дидактичні ігри та вправи

Використовуються ігри мовленнєвого спрямування:

- «Склади казку»;
- «Впізнай героя»;
- «З якої казки герой?»;
- «Розкажи за схемою»;
- «Що спочатку, що потім?»

Вони сприяють розвитку логічного мислення, зв'язного мовлення та творчості.

4. Робота з художніми творами (казкотерапія)

Методика передбачає:

- читання та обговорення казок;
- моделювання сюжету казки;
- зміна кінцівки казки;
- створення власних історій;
- драматизацію та театралізацію.

5. Інтерактивні та ігрові технології

У роботі застосовуються:

- сюжетно-рольові ігри;
- ігри-драматизації;
- проблемно-пошукові завдання;
- творчі вправи.

6. Авторські та наочні матеріали

Розроблено та використовується:

- лепбуки («У гостях у казки», «Рідна мова»);
- альбоми на липучках;
- картки-схеми та опорні таблиці;
- наочні посібники для індивідуальної роботи.

7. Інформаційно-просвітницькі технології (робота з батьками)

Застосовуються:

- консультації;
- майстер-класи;
- буклети та пам'ятки;
- відеоматеріали занять;
- рекомендації для домашньої роботи.

Результати впровадження досвіду

- У процесі впровадження системи роботи з використанням методу наочного моделювання відбулися позитивні зміни у розвитку мовленнєвих здібностей дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами.
- За результатами підсумкової діагностики встановлено, що значно підвищився рівень сформованості зв'язного мовлення: діти стали більш послідовно та логічно висловлювати свої думки, будувати розгорнуті речення, використовувати різноманітні мовні засоби.
- Спостерігається збагачення словникового запасу, активне використання прикметників, дієслів, синонімів та антонімів. Вихованці стали більш активними у мовленнєвому спілкуванні, проявляють ініціативу у складанні розповідей, переказах і творчих завданнях.
- Зросла пізнавальна активність дітей, покращилися увага, пам'ять та мислення. Діти навчилися користуватися схемами та моделями як опорою для побудови власних висловлювань.
- Порівняльний аналіз результатів показав позитивну динаміку: збільшилась кількість дітей із достатнім та високим рівнем мовленнєвого розвитку та зменшилась кількість дітей із початковим рівнем.
- Отже, впровадження методу наочного моделювання довело свою ефективність та доцільність у роботі з дітьми дошкільного віку з особливими освітніми потребами, сприяючи розвитку їхньої мовленнєвої компетентності, творчості та комунікативних умінь.

Додаткові матеріали

Перспективний план

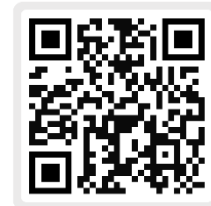
Робота з батьками

Дидактичні ігри

Альбом на липучках

Уривок заняття

«ВИКОРИСТАННЯ ВІЗУАЛЬНОГО РОЗКЛАДУ ТА СОЦІАЛЬНИХ ІСТОРІЙ В АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ З ООП ДО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗДО»

ОПИС ДОСВІДУ РОБОТИ

Комунальний заклад дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу №241 Криворізької міської ради

e-mail: kkdnz241dz@ukr.net

Автор: Леус Катерина Олексіївна, практичний психолог.

Практика роботи з дітьми з ООП свідчить, що період адаптації часто супроводжується підвищеною тривожністю, емоційною нестабільністю, труднощами прийняття правил групи та нерозумінням послідовності подій протягом дня.

Для дітей, освітнє середовище ЗДО може сприйматися як надмірно насичене, змінне й непередбачуване, що ускладнює включення в режимні моменти, навчальну діяльність і взаємодію з однолітками та дорослими.

У зв'язку з цим актуальним є впровадження інструментів, які допомагають дитині структурувати навколишній простір і час, зменшити емоційну напругу та формувати відчуття безпеки. Одним із таких ефективних засобів є візуальний розклад та соціальні історії, які дозволяють подати інформацію у доступній, наочній та зрозумілій для дитини формі. Візуальна підтримка сприяє формуванню передбачуваності подій, а соціальні історії допомагають дитині усвідомлювати соціальні правила, ролі та очікувану поведінку в різних ситуаціях повсякденного життя в дитячому садку.

Даний педагогічний досвід узагальнює практику роботи практичного психолога закладу дошкільної освіти та висвітлює систему використання візуального розкладу й соціальних історій як складової психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами. В основі досвіду — поєднання психологічного підходу, потреб освітнього процесу та реальних умов функціонування спеціальних та інклюзивної групи ЗДО.

Метою педагогічного досвіду є теоретичне обґрунтування, розроблення та впровадження системи використання візуального розкладу й соціальних історій для полегшення адаптації дітей з особливими освітніми потребами до освітнього середовища закладу дошкільної освіти, зниження рівня тривожності та формування позитивного ставлення до перебування в закладі.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання** педагогічного досвіду:

- проаналізувати психолого-педагогічні особливості адаптації дітей з ООП до умов закладу дошкільної освіти;
- обґрунтувати доцільність використання засобів візуальної підтримки в освітньому середовищі ЗДО;

- впровадити систему візуального розкладу й соціальних історій з урахуванням індивідуальних потреб дітей;
- проаналізувати результати впровадження та визначити ефективність запропонованої системи;
- розробити рекомендації щодо використання візуальних розкладів і соціальних історій у різних освітніх умовах.

Цільова аудиторія: педагоги закладів дошкільної освіти, асистенти вихователів, асистент дитини, практичні психологи, логопеди, дефектологи, батьки.

Інноваційна цінність роботи полягає у створенні цілісної системи психолого-педагогічного супроводу, що поєднує візуальний розклад, соціальні історії, авторську книгу, алгоритм упровадження, рекомендації для педагогів і батьків та інструменти моніторингу результатів. Розроблені матеріали мають практичну спрямованість, готові до безпосереднього використання, легко адаптуються до різних типів закладів дошкільної освіти й індивідуальних потреб дітей та відповідають сучасним викликам інклюзивної освіти.

Робота презентує системний психолого-педагогічний досвід використання візуальної підтримки як інструменту адаптації дітей з особливими освітніми потребами.

Система поєднує візуальний розклад, соціальні історії, методичні рекомендації для педагогів та батьків. Практичне значення полягає у можливості безпосереднього використання матеріалів у щоденній роботі інклюзивних і спеціальних груп, а також у групах загального розвитку.

Практичні інструменти та методики: візуальні розклади (індивідуальні, групові, міні-розклади), візуальні картки-послідовності дій. Значне місце посідали соціальні історії, які застосовувалися як у вигляді авторської книги, так і через індивідуальну та групову роботу. Надано рекомендації для батьків щодо використання системи візуальної підтримки вдома та рекомендації для педагогів щодо впровадження системи візуальної підтримки. Сформовано бланк спостереження ефективності візуальної підтримки та соціальних історій.

Результати впровадження:

- підвищення залученості до режимних моментів та занять;
- покращення поведінкових реакцій і комунікативної взаємодії;
- формування навичок самостійності та орієнтації в режимі дня;
- позитивний зворотний зв'язок від педагогів і батьків;
- успішна апробація системи в умовах спеціальних та інклюзивної групи ЗДО.

«РОЗВИТОК ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ ЗАСОБАМИ ТРВЗ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ»

ОПИС ДОСВІДУ РОБОТИ

Комунальний заклад дошкільної освіти (центр розвитку дитини) №243

Криворізької міської ради

e-mail: kkdnz_243@ukr.net

Автор: Григоренко Ганна Владиславівна, учитель-дефектолог

Актуальність теми зумовлена необхідністю подолання освітніх втрат у дітей з ООП в умовах сучасних викликів. Використання сучасних нетрадиційних технологій сприяє підвищенню мотивації, забезпечує індивідуальний підхід та ефективно підтримує розвиток пізнавальної, емоційно-вольової сфер і позитивних якостей особистості.

Однією із ефективних та цікавих є «теорія розв'язання винахідницьких завдань» (ТРВЗ). Ця інноваційна методика зорієнтована на розвиток системного мислення та творчих здібностей дитини. Основне її завдання — навчити дошкільника вирішувати проблеми різного рівня складності з використанням винахідницьких завдань.

Логічні ігри та цікаві завдання математичного змісту сприяють розвитку у дітей пізнавального інтересу, здібностей до творчого пошуку, бажання і уміння вчитися, швидко сприймати пізнавальні завдання і знаходити для них вірні рішення. Діти починають розуміти, що для правильного вирішення логічного завдання необхідно зосередитися. Упровадження інноваційної технології ТРВЗ сприяє розвитку у дошкільників готовності до навчально-пізнавальної діяльності, здатності до нестандартного рішення; формує пошуково-проблемний стиль мислення; забезпечує готовність самих педагогів до нововведень; уміння створювати проблемні, нестандартні навчальні і виховні ситуації; оригінальність у всіх сферах своєї діяльності.

Мета роботи: розвиток логіко-математичних уявлень у дітей з особливими освітніми потребами засобами ТРВЗ, що передбачає активізацію пізнавальної діяльності, формування пізнавальної мотивації та розвиток сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної й дослідницької компетентностей як здатності дитини використовувати власний сенсорний досвід у процесі пізнання та розв'язання практичних завдань.

Завдання:

1. Проаналізувати психолого-педагогічні засади розвитку логіко-математичних уявлень у дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами.
2. Визначити можливості використання технології ТРВЗ у формуванні логіко-математичних уявлень та розвитку пізнавальної діяльності дітей з ООП.
3. Створити та систематизувати ігри з використанням нетрадиційних матеріалів (орбіз, гідрогель, ліхтарик, липучки, магніти, силіконові присоски) для розвитку сенсорно-пізнавальної сфери.
4. Сприяти розвитку логіко-математичних операцій (порівняння, класифікація, узагальнення, серіація) у дітей через ігрову діяльність.

5. Формувати пізнавальну активність та мотивацію до дослідницької діяльності у дітей з особливими освітніми потребами.

Цільова група: даний досвід роботи становить інтерес для педагогів дошкільної та початкової ланок освіти, батьків.

Теоретична частина

Упровадження інноваційної технології ТРВЗ сприяє розвитку у дошкільників готовності до навчально-пізнавальної діяльності, здатності до нестандартного рішення; формує пошуково-проблемний стиль мислення; забезпечує готовність самих педагогів до нововведень; уміння створювати проблемні, нестандартні навчальні і виховні ситуації; оригінальність у всіх сферах своєї діяльності.

ТРВЗ докорінно змінює стиль роботи з дітьми, робить їх вільними, вчить думати, шукати, розв'язувати свої проблеми самостійно, а головне, — допомагає педагогам винахідливо збуджувати інтерес дітей до творчості, виховує душу, здатну робити добрі і прекрасні вчинки. У педагога, який використовує цю теорію під час освітнього процесу, діти займаються із захопленням, без перевантажень освоюють нові знання, розвивають мовлення й мислення.

Ця методика є активним засобом розвитку пізнавальної активності, формування пізнавальної діяльності та мотивації у дітей дошкільного віку. Пізнавальна мотивація в свою чергу є результатом сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, дослідницької компетенції — здатності дитини використовувати власну сенсорну систему в процесі логіко-математичної і дослідницької діяльності.

Корисні посилання

Посилання на методичний посібник «Розвиток логіко-математичних уявлень засобами ТРВЗ у дітей з особливими освітніми потребами»

«ВИКОРИСТАННЯ ЖЕТОННОЇ СИСТЕМИ ПІД ЧАС РОБОТИ З ДИТИНОЮ З РАС»

ОПИС ДОСВІДУ РОБОТИ

Криворізька початкова школа № 43 Криворізької міської ради

Автор: Кривко Ірина В'ячеславівна, асистент вчителя

Актуальність: діти з розладами аутистичного спектра мають складнощі з абстрактним розумінням мотивації, розумінням соціально прийнятної поведінки та схильні до проявів небажаної поведінки. Жетонна система допомагає утримати увагу учня під час уроку, організувати та закріпити навчальну поведінку, мінімізувати небажану поведінку.

Мета: формування та закріплення соціально прийнятних навичок та навчальної поведінки в учня з РАС.

Завдання: створення мотивації; візуалізація прогресу; формування посидючості; закріплення нових навичок; зниження небажаної поведінки.

Цільова група: учні з розладами аутистичного спектра.

Опис системи та інструментів. Перед початком введення жетонної системи було проаналізовано поведінку дитини на уроках та перервах, у їдальні; моменти, які потребують додаткової мотивації або корекції. Під час роботи з родиною виявлено вподобання дитини. В результаті аналізу:

- сформувавши чіткий перелік правил, які треба виконувати, щоб отримати жетончики;
- установили кількість жетончиків (балів) за виконання одного правила;
- сформувавши відповідність певного виду нагороди кількості набраних балів за навчальний день.

Перед введенням жетонної системи родина ознайомила дитину з правилами та системою нагород:

На уроці:

- поведжусь тихо — 1 жетон;
- виконую завдання в зошиті — 1 жетон;
- читаю підручник — 1 жетон;
- піднімаю руку, щоб відповідати — 1 жетон;
- відповідаю на запитання вчителя — 1 жетон;
- записую домашнє завдання в щоденник — 1 жетон.

На перерві:

- спокійно йду по коридору та сходах — 1 жетон;
- спокійно обідаю в їдальні — 1 жетон;
- граю та спілкуюсь з однокласниками — 1 жетон;
- ділюсь з однокласниками солодощами — 1 жетон.

1 жетон — 1 бал.

Винагороди:

10 балів — дозвіл користування ґаджетами;

11-14 балів — смаколики;

15 і більше — похід до магазину, купівля канцтоварів або іграшки.

В якості жетончиків використовуємо картонні етикетки з малюнками, які подобаються дитині (Рис. 1- Рис. 2). Жетончики видаються з метою позитивного підкріплення певних навичок або одразу (підняла руку на уроці, щоб відповідати — отримала жетончик), або наприкінці виконання певної дії (виконала письмову роботу, спокійно обідала в їдальні). Разом з початком використання жетонної системи ми з класоводом почали активно сприяти соціалізації дитини: залучення до роботи в групі та в парі на уроці, активна участь на відкритих уроках, в шкільних заходах.

З метою візуалізації отриманих балів використовуємо чекліст (Рис. 3 - Рис. 4), який містить перелік правил поведінки та місце, щоб відмічати кількість зароблених жетончиків упродовж дня. Чекліст друкується кожного дня, в кінці дня асистент вчителя разом з дитиною підраховують загальну кількість балів та вписують бали в таблицю результатів (Рис. 5 - Рис. 6). Чекліст знаходиться на парті дитини, постійно перед очима. Оскільки діти з РАС схильні до візуального сприйняття інформації, це дозволяє також використовувати його як підказку щодо правил поведінки.

Крім відмітки отриманого балу ми ввели показники С — самостійно та Н — з нагадуванням. Співставляючи відмітки та записи у щоденнику спостережень, можна аналізувати періоди продуктивності дитини, залежності поведінки від різних чинників.

Фото чекліста та більш докладний опис певних моментів асистент вчителя надсилає родині в месенджері, дитина вдома отримує винагороду.

Результати впровадження жетонної системи

Шляхом підкріплення позитивних навичок за допомогою жетонної системи вдалось досягти таких результатів:

- дитина більш уважна на уроці;
- сформувалась навичка самостійності на уроці (асистент вчителя дотримується фізичної дистанції, забезпечуючи при цьому постійний візуальний контроль за діяльністю дитини);
- дитина почала ініціювати комунікацію з асистентом вчителя та однокласниками;
- дитина піднімає руку на уроці, щоб відповідати (спочатку з підказками, пізніше — самостійно);
- дитина намагається спокійно пересуватися по коридору та по сходінках (раніше стрибала).

Корисні посилання

«ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ АКТИВНОСТІ У ДІТЕЙ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ»

ОПИС ДОСВІДУ РОБОТИ

Криворізька гімназія №16 Криворізької міської ради

e-mail: dzschool16@ukr.net

Автор: Сокирська Вікторія Юріївна, учитель-логопед

Актуальність досвіду

У сучасних умовах розвитку інклюзивної освіти спостерігається стійка тенденція до зростання кількості дітей із тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ). Такі діти мають значні труднощі у формуванні звуковимови, характеризуються обмеженим словниковим запасом, недорозвиненням граматичної будови мовлення, а також низьким рівнем мовленнєвої ініціативи. У практичній діяльності вчителя-логопеда дедалі частіше зустрічаються діти, які уникають мовленнєвого спілкування, мають труднощі у встановленні контактів з однолітками та дорослими, використовують ехолалії як спосіб комунікації або спілкуються лише за власною ініціативою. Такі особливості мовленнєвого розвитку суттєво ускладнюють процес соціалізації дітей, знижують рівень їх пізнавальної активності та перешкоджають повноцінному засвоєнню освітньої програми. У зв'язку з цим, особливої актуальності набуває пошук ефективних, доступних і мотиваційно привабливих методів корекційно-розвиткової роботи, спрямованих на активізацію мовлення. Одним із найбільш результативних підходів є використання ігрових технологій, які відповідають віковим та індивідуальним особливостям дітей, створюють комфортне середовище та стимулюють природну потребу у спілкуванні.

Мета: формування мовленнєвої активності дітей із тяжкими порушеннями мовлення шляхом систематичного використання ігрових технологій, розвиток їхніх комунікативних умінь, мовленнєвої ініціативи та пізнавальної активності.

Завдання: активізувати мовленнєву діяльність дітей; формувати потребу у вербальному спілкуванні; розвивати мовленнєву ініціативу; формувати та вдосконалювати правильну звуковимову; розвивати фонематичний слух; збагачувати активний і пасивний словниковий запас; формувати граматично правильне мовлення; розвивати діалогічне мовлення; сприяти розвитку уваги, пам'яті та мислення; створювати комфортне середовище.

Цільова група

Досвід реалізується у роботі з дітьми молодшого шкільного віку (6-10 років), які мають тяжкі порушення мовлення та навчаються в умовах інклюзивного освітнього середовища. Такі діти характеризуються недостатнім рівнем розвитку мовлення, труднощами у формуванні звуковимови, обмеженим словниковим запасом, порушенням граматичної будови мовлення та низькою мовленнєвою активністю.

Опис моделі/системи роботи

Система роботи базується на використанні ігрових технологій як провідного засобу розвитку мовлення. Гра виступає основною діяльністю дитини, що створює природні умови для мовленнєвої взаємодії та розвитку комунікативних навичок. Корекційно-розвиткова робота організовується з урахуванням індивідуальних особливостей кожної дитини, рівня її мовленнєвого розвитку та пізнавальних можливостей. Важливим компонентом є створення позитивного емоційного клімату, який сприяє зниженню тривожності та активізації мовленнєвої діяльності.

Заняття проводяться систематично, з поступовим ускладненням завдань, поєднанням різних видів діяльності та постійним мовленнєвим супроводом, що забезпечує ефективність корекційного впливу.

Практичні інструменти та методика

У своїй роботі використовую: дидактичні ігри («Склади слово», «Весела граматика», «Зоопарк»); ігри на мовленнєве наслідування (повторення звуків, складів, слів); сюжетно-рольові ігри («Магазин», «Лікарня», «Подорож»); ігри з елементами арт-терапії (малювання, аплікація, створення лепбуків); вправи на розвиток слухового сприймання; використання наочності (картки, ілюстрації, іграшки).

Під час занять активно застосовую прийоми мовленнєвого стимулювання: постановку запитань, коментування дій, створення мовленнєвих ситуацій, заохочення до відповіді та підтримку будь-яких мовленнєвих проявів дитини.

Результати впровадження досвіду

Систематичне використання ігрових технологій у корекційно-розвитковій роботі забезпечує позитивну динаміку мовленнєвого та загального розвитку дітей. *У процесі роботи спостерігається:*

- підвищення рівня мовленнєвої активності;
- формування мовленнєвої ініціативи;
- покращення звуковимови;
- розвиток фонематичного слуху;
- збагачення словникового запасу;
- формування граматично правильного мовлення;
- зниження проявів ехолалії;
- покращення розуміння зверненого мовлення;
- підвищення уваги, працездатності та пізнавальної активності;
- формування позитивного ставлення до занять;
- покращення комунікативної взаємодії.

Важливим результатом є також емоційне розслаблення дітей, зниження рівня тривожності, підвищення впевненості у власних можливостях, розвиток самостійності у спілкуванні та готовності до участі у колективних видах діяльності.

Отже, використання ігрових технологій є ефективним засобом формування мовленнєвої активності та забезпечує стабільні позитивні результати у корекційно-розвитковій роботі.

«ІННОВАЦІЙНІ ПРАКТИКИ В СИСТЕМІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ: СТВОРЕННЯ РІВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ДЛЯ КОЖНОЇ ДИТИНИ»

ОПИС ДОСВІДУ РОБОТИ

Криворізька гімназія №61 Криворізької міської ради

e-mail: school_61kr_rog@ukr.net

Автори:

Губа Аліна Едуардівна, учитель-дефектолог,
Зуєва Олена Миколаївна, асистент учителя

Актуальність. У сучасному суспільстві інклюзивна освіта є невід'ємною частиною освітньої системи, що гарантує рівні можливості для всіх дітей, незалежно від їхніх особливих освітніх потреб. Це відповідає міжнародним стандартам прав людини, зокрема Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, та державній політиці України щодо розвитку інклюзивного освітнього середовища.

Упровадження інклюзивної освіти вимагає не лише створення фізично доступного середовища, але й застосування новітніх педагогічних підходів, методик і технологій, які сприяють ефективному навчанню дітей з особливими освітніми потребами. Ефективна інклюзія ґрунтується на міждисциплінарному підході, що включає тісну співпрацю вчителя, асистента, психолога, логопеда, дефектолога, батьків і дитини. Тому важливим завданням є пошук та впровадження інноваційних практик у цій сфері.

Особливо актуальною ця тема є для нашого закладу освіти, де з 2019 року впроваджується інклюзивне навчання. За цей час ми накопичили цінний досвід організації навчального процесу для дітей із порушенням психічного розвитку та розладом аутистичного спектру. У 2025/2026 навчальному році в нашому закладі здобувають освіту 20 дітей за інклюзивною формою навчання, це вимагає постійного вдосконалення методичних підходів і впровадження сучасних інноваційних технологій.

Таким чином, ми адаптуємо кращі практики до умов нашого освітнього закладу, що дозволяє ефективно впроваджувати сучасні методики навчання та підтримки дітей з ООП. Окрім цього, ми активно впроваджуємо адаптивні технології навчання, що враховують індивідуальні потреби кожної дитини. Особливу увагу приділяємо створенню комфортного освітнього середовища, що сприяє соціалізації та розвитку емоційного інтелекту здобувачів освіти.

Мета: дослідити та узагальнити інноваційні практики в системі інклюзивної освіти, спрямовані на створення рівних можливостей для навчання дітей з ООП.

Відповідно до мети дослідження, були поставлені такі **завдання:**

1. Проаналізувати нормативно-правові засади інклюзивної освіти в Україні;
2. Визначити основні виклики та труднощі, з якими стикаються педагоги при роботі в інклюзивному середовищі;

3. Дослідити ефективні методики та інноваційні підходи в роботі вчителя та асистента вчителя;
4. Узагальнити практичний досвід упровадження інклюзивної освіти в нашому закладі.

Цільова група: педагоги та фахівці з надання інклюзивних послуг, батьки.

- ❖ Використовуючи в своїй роботі різні інноваційні практики, ми стверджуємо, що розвиток здобувачів освіти з ООП ефективніше забезпечується серед однолітків.
- ❖ Упровадження таких методик, як казкотерапія, лялькотерапія, пісочна терапія, різні види метафоричних карток та дихальна гімнастика, а також розвиткові заняття з емоційного інтелекту сприяють покращенню соціоадаптаційного розвитку дітей з ООП.
- ❖ Розширення та удосконалення когнітивної сфери здійснюється за допомогою кінезіологічних вправ: «Вухо-ніс», «Дзеркальне малювання», «Кулак-ребро-долоня», «Сонечко-хмарка», «Голівка-животик», які стимулюють активність ділянок мозку. Аналітико-синтетична діяльність у вправах «Склади візерунок» та «Склади квадрат» спрямована на розвиток пам'яті та уваги, а також допомагає дітям у подоланні стресу.
- ❖ Підготовка до уроків та залучення дітей до участі в олімпіадах і конкурсах стало для нас ще одним викликом. Водночас упровадження інтерактивних методик і технологій дозволило покращити рівень включення здобувачів освіти з ООП в освітній процес.
- ❖ Використання графічних організаторів, ігор «Translator» та «Catch the word», а також цифрової творчості із застосуванням програм Paint, Krita, Photoshop і платформ візуального програмування Scratch, Tinkercad, Blockly, інтерактивної онлайн-дошки Gynzy, значно підвищило ефективність навчання та сприяло прискоренню соціалізації й адаптації в суспільстві. Завдяки цьому здобувачі освіти з ООП беруть активну участь у творчих і мистецьких конкурсах міського та всеукраїнського рівнів, як у навчальній, так і в позашкільній діяльності.

Результативність

Систематично та послідовно впроваджуємо інноваційні методики: казкотерапію, лялькотерапію, пісочну терапію, різні види метафоричних карток та дихальної гімнастики. Після розвиткових занять емоційного інтелекту поліпшується соціоадаптаційний розвиток дітей з ООП. Спостерігається удосконалення когнітивної, мовленнєвої та емоційно-вольової сфер діяльності, а також розвиток комунікативних здібностей, емоційної стійкості, саморегуляції, навичок самоконтролю.

Результати аналізу свідчать про високу ефективність упровадження інноваційних практик і корекційно-розвиткових занять, які отримали позитивну оцінку батьків. Таким чином, упровадження інноваційних практик в інклюзивній освіті створило рівні можливості та безбар'єрне середовище для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами.

«ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ І КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНИЙ СУПРОВІД УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ КРИЗОВИХ ВИКЛИКІВ»

ОПИС ДОСВІДУ РОБОТИ

Криворізька гімназія №32 Криворізької міської ради

e-mail: school32kr@gmail.com

Автори:

Волик Альона Володимирівна, в.о. директора гімназії,
Степашко Людмила Володимирівна, заступник директора з навчально-виховної роботи,
Горб Юлія Геннадіївна, учитель-дефектолог.

Актуальність досвіду

- ❖ **Для дітей:** корекційна робота дозволяє нівелювати порушення психофізичного розвитку, опанувати навички самообслуговування та соціальної взаємодії, це шлях до подолання бар'єрів у навчанні та реалізації власного потенціалу.
- ❖ **Для педагогів:** пошук ефективних методик адаптації навчального матеріалу, створення дієвого інструментарію, який допоможе професійно супроводжувати дитину в інклюзивному просторі. Для гімназії: забезпечення якості інклюзивної освіти є вимогою сучасності та законодавства, розробка корекційних стратегій допомагає закладу стати безбар'єрним освітнім середовищем.
- ❖ **Для батьків:** соціальний захист дитини та психолого-педагогічна підтримка для гармонізації сімейного виховання.

Мета та завдання роботи: подолання труднощів у навчанні, розвитку та соціалізації учня з особливими освітніми потребами, формування навичок, необхідних для його інтеграції у суспільство.

Цільова група

Учні з ООП, їхні однокласники, фахівці команди психолого-педагогічного супроводу.

Опис моделі/системи роботи

Модель психолого-педагогічного та корекційно-розвиткового супроводу учнів з особливими освітніми потребами базується на принципах комплексності, системності та індивідуалізації. Вона передбачає поєднання індивідуальних і групових форм роботи з подальшою інтеграцією ефективних корекційних практик у загальноосвітній процес. Ключову роль відіграє використання технологій сенсорної інтеграції та спеціально організованого освітнього середовища, що сприяє розвитку пізнавальної, моторної та емоційно-вольової сфер учнів. Взаємодія фахівців команди супроводу забезпечує цілісність і результативність корекційного впливу.

Практичні інструменти та методики

У процесі реалізації моделі використовуються сучасні корекційно-розвиткові технології, зокрема елементи сенсорної інтеграції, ігрові та діяльнісні методи навчання, вправи на розвиток когнітивних процесів, мовлення та моторики. Широко застосовуються індивідуальні та групові форми роботи, дидактичні ігри, інтерактивні вправи, а також спеціалізоване обладнання сенсорної кімнати. Важливим є поєднання традиційних та інноваційних підходів, що забезпечує варіативність подачі матеріалу, підвищує мотивацію учнів та сприяє ефективному засвоєнню знань і навичок. Використання адаптованих та модифікованих завдань дозволяє враховувати індивідуальні освітні траєкторії кожної дитини.

Результати впровадження досвіду

Міжнародний та всеукраїнський рівні: Золота відзнака «Закладу-партнеру» отримана від Української федерації спорту за участь у Всеукраїнському проєкті «Спорт заради розвитку» (2023/2024 н.р.). Цифровізація та подолання освітніх втрат: участь у програмі навчання з читання та розвитку мовлення для початкової школи з використанням посібника eKidz від ГО «Українська посмішка» за підтримки Гуманітарного фонду для України. Виставкова діяльність: представлення досвіду на XV Міжнародній виставці «Сучасні заклади освіти — 2024», на Сімнадцятій міжнародній виставці «Сучасні заклади освіти» у 2026 році досвід відзначено срібною медаллю. Обласний та міський рівні: грамота Дніпровської академії неперервної освіти за значні досягнення у реалізації проєкту «Педагогічні стратегії розвитку самоефективності особистості в освітньому просторі НУШ» (акцент на підтримці учнів з ООП). Творча корекційна робота: II місце у міському інтерактивному івенті «Корекційна кіномайстерня», організованому Криворізьким ІРЦ №2 (травень 2024 року). Поширення передового досвіду: подання матеріалів на конкурс «Кращі інклюзивні практики України» (листопад 2025 р.), що підтверджує сталість розвитку інклюзивного середовища в гімназії.

Корисні посилання

«СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК ІНСТРУМЕНТ КОРЕКЦІЇ ПОРУШЕНЬ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА ПОВЕДІНКОВОЇ АДАПТАЦІЇ ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ З ООП»

ОПИС ДОСВІДУ РОБОТИ

Криворізька гімназія №17 Криворізької міської ради

e-mail: krog.sc17@ukr.net

Автор: Хомутенко Ольга Іванівна, асистент вчителя.

Актуальність досвіду

Робота з дітьми, які мають високий інтелектуальний потенціал на фоні порушень соціалізації та сенсорної сфери, потребує особливого підходу. Проблема полягає у вираженій тривожності дитини перед невідомим, що провокує агресивні реакції (щипання, штовхання) та специфічні страхи (фобія гострих предметів). Актуальність досвіду полягає у розробці механізмів, які дозволяють трансформувати деструктивну поведінку в конструктивну діяльність, зберігаючи при цьому високу навчальну мотивацію учня.

Мета: успішна соціальна інтеграція дитини через нівелювання поведінкових тригерів та створення системи «керованого руху».

1. Впровадити протокол «попереднього ознайомлення» для зниження агресії до нових осіб.
2. Адаптувати робоче місце для усунення сенсорних подразників (гострі предмети).
3. Розробити систему «маршрутизованої активності» для задоволення потреби в русі під час уроку.
4. Корегувати дрібну моторику з урахуванням спастики рук через спеціальні допоміжні засоби.

Цільова група

Учень з ООП (високий інтелект, порушення соціалізації, спастика рук), учнівський колектив класу, педагогічні працівники.

Опис моделі/системи роботи

Система базується на **раціоналізації та випередженні**.

- ❖ **Модель «Соціального мосту»:** учитель стає посередником (медіатором), який допомагає дитині комунікувати з однолітками, пояснюючи дії інших через логічні зв'язки.
- ❖ **Модель «Екологічного простору»:** часткова відсутність гострих кутів та відкритих вістер у зоні доступу дитини.
- ❖ **Модель «Динамічної паузи»:** заміна статичного присідання (яке недоступне через фізичний стан) на вправи з балансування та м'якої розминки рук.

Практичні інструменти та методики

- ❖ **Протокол «Новий друг».** Техніка попереднього інформування дитини про прихід нових людей. Створення візуального «портрета гостя» заздалегідь, що знімає ефект несподіванки.
- ❖ **Метод «Асистент логістики».** Офіційний дозвіл на пересування класом з конкретною метою (роздати зошити, змінити крейду), що структурує хаотичне ходіння.
- ❖ **Соціальні сценарії.** Короткі алгоритми дій у конфліктних ситуаціях, записані у вигляді логічних схем (якщо хочеш щось сказати — підніми руку).

Результати впровадження досвіду

Поведінкові: переведення хаотичної рухової активності у контрольоване виконання доручень, зменшення фізичної агресії до однолітків.

Соціальні: зниження рівня тривожності при появі нових осіб у колективі завдяки механізму попередньої адаптації.

Навчальні: підвищення якості письма та тривалості концентрації уваги завдяки адаптованому усуненню страху перед гострими предметами.

Фізичні: покращення емоційного стану через відсутність примусу до складних для дитини вправ (присідань).

«РОЗВИТОК ФОНЕМАТИЧНОГО СЛУХУ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ НАВИЧКИ ЧИТАННЯ»

ОПИС ДОСВІДУ РОБОТИ

Криворізька гімназія №4 Криворізької міської ради

e-mail: oksanabaleva@gmail.com

Автор: Кондратенко Марина Олександрівна

У сучасних умовах реформування освіти та впровадження інклюзивного навчання особливої актуальності набуває проблема формування навички читання у молодших школярів, зокрема у дітей з особливими освітніми потребами. Однією з ключових передумов успішного оволодіння читанням є розвиток фонематичного слуху, який забезпечує здатність розрізняти, аналізувати та синтезувати звуки мовлення.

Недостатній рівень розвитку фонематичного слуху призводить до труднощів у засвоєнні звуко-буквених відповідностей, помилок під час читання та письма, що негативно впливає на загальний рівень навчальних досягнень учнів. Особливо гостро ця проблема проявляється у дітей з ООП, які потребують системної та цілеспрямованої педагогічної підтримки.

Метою діяльності є формування та розвиток фонематичного слуху у молодших школярів як основи успішного оволодіння навичкою читання.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- формувати в учнів уміння розрізняти звуки мовлення;
- розвивати навички звукового аналізу та синтезу; удосконалювати артикуляційні вміння;
- сприяти формуванню стійкого інтересу до читання;
- забезпечити індивідуальний підхід до дітей з різним рівнем підготовки, у тому числі з ООП.

Цільову групу становлять учні 1-4 класів, зокрема діти з особливими освітніми потребами, які мають труднощі у формуванні навичок читання, фонематичного сприймання та мовленнєвого розвитку.

Система роботи з розвитку фонематичного слуху у молодших школярів побудована як цілісна педагогічна модель, що поєднує корекційно-розвивальний та навчальний компоненти та реалізується на засадах системності, поетапності, індивідуалізації та інтеграції в освітній процес.

Модель передбачає послідовну організацію роботи у межах кількох взаємопов'язаних етапів.

- Початковий етап спрямований на розвиток слухової уваги, сприймання та диференціації немовленнєвих звуків (шумів, звуків довкілля), що створює базу для подальшого формування фонематичних процесів. На цьому етапі важливим є формування вміння зосереджуватися на звукових подразниках, розрізняти їх за гучністю, тривалістю та тембром.
- Наступний етап орієнтований на розвиток фонематичного сприймання мовленнєвих звуків. Учні вчаться розрізняти звуки рідної мови, встановлювати їхню наявність у словах, визначати позицію звука (на початку, в середині, в кінці слова), що є ключовим для формування звуко-буквених зв'язків. Особлива увага приділяється диференціації фонетично близьких звуків, що є типовою проблемою для дітей з ООП.
- Третій етап передбачає розвиток навичок звукового аналізу та синтезу, що безпосередньо пов'язано з формуванням навички читання. Учні виконують вправи на поділ слів на звуки, встановлення їх послідовності, об'єднання звуків у склади та слова. Паралельно формується вміння співвідносити звук із графічним образом — буквою.

Важливою складовою моделі є інтеграція зазначених вправ у структуру уроків читання, української мови та інших навчальних предметів, що забезпечує системність впливу. Робота організовується як у фронтальній, так і в груповій та індивідуальній формах, що дозволяє враховувати індивідуальні освітні потреби кожного учня.

- Окремий акцент зроблено на створенні позитивного емоційного середовища, що сприяє зниженню тривожності та підвищенню мотивації до навчання, особливо у дітей з особливими освітніми потребами.

Практична реалізація системи роботи передбачає використання комплексу методів, прийомів і педагогічних технологій, спрямованих на активізацію пізнавальної діяльності учнів та розвиток фонематичного слуху.

- Значне місце займають дидактичні ігри, які сприяють формуванню фонематичних умінь у природній, ігровій формі. Використовуються вправи на впізнавання звуків у словах, визначення першого та останнього звука, добір слів на заданий звук, «впіймай звук», «ланцюжок слів», що активізують мовленнєву діяльність учнів.
- Застосовуються вправи на звуковий аналіз і синтез, що передбачають моделювання звукової структури слова за допомогою схем, фішок, карток, що особливо ефективно для візуалізації абстрактних мовних процесів. Це дозволяє учням краще усвідомлювати звукову будову слова та формує основу для грамотного читання і письма.
- У роботі активно використовуються елементи логопедичних методик, зокрема артикуляційні вправи, спрямовані на правильну вимову звуків, розвиток мовленнєвого апарату та координацію мовленнєвих рухів.
- Ефективним є застосування інтерактивних методів навчання, таких як робота в парах, мікрогрупах, використання проблемних завдань, що сприяє розвитку комунікативних навичок та підвищує залученість учнів до навчання.

- Особливе значення має індивідуалізація навчання, що реалізується через добір диференційованих завдань відповідно до рівня підготовки учнів, використання додаткових вправ для дітей з ООП, а також допоміжних засобів (наочність, аудіоматеріали, картки).

Результати впровадження запропонованої системи роботи свідчать про її ефективність та доцільність використання в освітньому процесі початкової школи.

- ❖ У процесі систематичної роботи спостерігається суттєве покращення рівня розвитку фонематичного слуху учнів, що проявляється у здатності більш точно розрізняти звуки мовлення, визначати їх місце у слові та виконувати звуковий аналіз і синтез. Це, у свою чергу, позитивно впливає на формування навички читання, зокрема на правильність, свідомість і швидкість читання.
- ❖ Зменшується кількість типових помилок, пов'язаних із заміною або пропуском звуків, що особливо важливо для дітей з особливими освітніми потребами. Учні демонструють більш високий рівень мовленнєвої активності, здатність до самоконтролю під час читання та письма.
- ❖ Крім того, спостерігається зростання навчальної мотивації, підвищення інтересу до читання, формування позитивного ставлення до навчальної діяльності. Учні стають більш впевненими у своїх можливостях, активніше беруть участь у навчальному процесі.
- ❖ Важливим результатом є також покращення адаптації дітей з ООП до освітнього середовища, зниження рівня тривожності та залучення учнів до колективної діяльності.
- ❖ Отримані результати підтверджують ефективність запропонованої системи роботи та дають підстави рекомендувати її для впровадження у практику роботи вчителів початкових класів, зокрема в умовах інклюзивного навчання.

«РОЗВИТОК МОВЛЕННЄВИХ ФУНКЦІЙ ЧЕРЕЗ СЕНСОРНЕ СПРИЙНЯТТЯ: ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДИК СЕНСОРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В КОРЕКЦІЙНО- ЛОГОПЕДИЧНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ ООП»

ОПИС ДОСВІДУ РОБОТИ

Криворізька гімназія №121 Криворізької міської ради

e-mail: school_121@ukr.net

Автори:

Харькова Людмила Валеріївна, учитель-дефектолог;

Харькова Полет Олександрівна, учитель-дефектолог

Термін впровадження досвіду: 2023 рік — дотепер

Актуальність досвіду. У роботі з дітьми з особливими освітніми потребами часто спостерігаються труднощі, які не завжди пов'язані безпосередньо з навчальним матеріалом. Діти можуть швидко втомлюватися, відволікатися, надмірно реагувати на звуки або дотики, або ж, навпаки, бути пасивними та «випадати» з діяльності.

Такі особливості суттєво впливають на процес навчання, поведінку та взаємодію з однолітками. Практичний досвід показує, що без урахування сенсорних потреб дитини навіть добре підібрані педагогічні методи не завжди дають очікуваний результат.

Саме тому виникла потреба системно використовувати елементи сенсорної інтеграції — як вправи, так і спеціальне обладнання — для підтримки оптимального стану дитини та підвищення її залученості у діяльність.

Мета: створення умов для покращення саморегуляції та підвищення навчальної активності дітей з особливими освітніми потребами через використання елементів сенсорної інтеграції.

Завдання:

- сприяти гармонізації обробки сенсорної інформації;
- підбирати індивідуально доцільні сенсорні стимули;
- розвивати здатність до саморегуляції;
- підвищувати стійкість уваги та працездатність;
- інтегрувати сенсорні елементи у структуру занять;
- налагоджувати взаємодію з педагогами та батьками.

Цільова група. Учні 1-7 класів з особливими освітніми потребами (РАС, ЗПР, СДУГ, мовленнєві порушення), які мають труднощі у сенсорній обробці інформації. Для більшості дітей характерні: нестійка увага; труднощі саморегуляції; підвищена або знижена чутливість до подразників; швидка втомлюваність або, навпаки, потреба в додатковій стимуляції.

Опис моделі / системи роботи. У своїй роботі ми не виділяємо сенсорну інтеграцію як окремий напрям, а впроваджуємо її як складову кожного корекційно-розвиткового заняття. Заняття, як правило, мають три частини: активаційна, основна та завершальна. На початку використовуються вправи, які допомагають дитині включитися в роботу — рухові, вестибулярні або пропріоцептивні.

- Основна частина спрямована на розвиток пізнавальних процесів. У разі зниження працездатності застосовуються короткі сенсорні паузи.
- Завершальна частина містить вправи на заспокоєння та стабілізацію емоційного стану.
- Окрім вправ, активно використовується сенсорне обладнання: гойдалка, підвісна платформа, сквізер, сухий басейн, тунелі, сенсорний стіл, сенсорна підлога та інші засоби.
- Ми співпрацюємо з педагогами та батьками щодо використання елементів сенсорної інтеграції на уроках і в повсякденному житті.

Практичні інструменти та методики

Сенсорні вправи:

- рухові та балансувальні вправи;
- вправи з опором;
- тактильні ігри;
- дихальні вправи;
- координаційні завдання.

Сенсорне обладнання:

- гойдалка;
- підвісна платформа;
- сквізер; тунелі;
- сухий басейн;
- сенсорний стіл; сенсорна підлога;
- м'ячі, гумки, масажні килимки.

Результати впровадження досвіду

У процесі роботи (2023-2026 рр.) спостерігається позитивна динаміка:

- діти краще контролюють поведінку;
- підвищується тривалість уваги;
- зменшується відволікання;
- покращується координація;
- підвищується навчальна активність.

«ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ І КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ І МОЛОДІ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ КРИЗОВИХ ВИКЛИКІВ»

ОПИС ДОСВІДУ РОБОТИ

Криворізька гімназія №58 Криворізької міської ради

e-mail: kzsh58@ukr.net

Автори:

Коваль Тетяна Петрівна, в.о.директора КГ№58 КМР,
Харькова Людмила Валеріївна, учитель-дефектолог, учитель-логопед

Актуальність досвіду зумовлена трансформаціями освітнього процесу в умовах воєнного стану, що спричинили загострення психоемоційних проблем у дітей, особливо з особливими освітніми потребами. Сучасна освітня практика потребує переосмислення підходів до організації навчання та корекційно-розвиткового супроводу в умовах нестабільності, дистанційних і змішаних форматів навчання.

Для Криворізької гімназії №58 Криворізької міської ради означена проблема є пріоритетною, оскільки заклад забезпечує навчання дітей із комплексними порушеннями розвитку, які потребують системної, безперервної та індивідуалізованої підтримки. Особливої актуальності набуває забезпечення ефективної взаємодії фахівців, впровадження інноваційних форм корекційно-розвиткової роботи та надання психологічної допомоги дітям і їхнім родинам.

Новизна досвіду полягає у розробці та впровадженні цілісної моделі корекційно-розвиткового супроводу дітей з ООП в умовах кризових викликів, що поєднує очні та дистанційні формати роботи, забезпечує безперервність підтримки незалежно від місця перебування дитини та інтегрує психологічну допомогу в освітній процес. Важливим аспектом є також удосконалення командної взаємодії фахівців і залучення батьків як активних учасників корекційно-розвиткового процесу. Таким чином, необхідність пошуку та впровадження ефективних, гнучких і адаптивних моделей супроводу дітей з ООП визначає практичну значущість і своєчасність представленого досвіду.

Мета — теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити надання дітям з ООП належного рівня корекційно-розвиткового супроводу для забезпечення їхньої успішної інтеграції в суспільство та подолання негативних наслідків воєнних подій.

У відповідності до поставленої мети дослідження визначені **завдання**:

- Аналіз взаємодії різних методів корекційно-розвиткового супроводу та їхній вплив на розвиток дітей з ООП у кризових обставинах.
- Розробка та впровадження інноваційних програм корекційно-розвиткового супроводу для покращення рівня адаптації та розвитку дітей з ООП.
- Дослідження ефективності психологічної підтримки як частини корекційно-розвиткового супроводу та її вплив на психічний стан дітей та сімей.

- Систематизація отриманих даних, формулювання загальних висновків та визначення перспектив розвитку корекційно-розвиткового супроводу дітей з обмеженими можливостями в умовах кризових викликів.

Цільову групу становлять:

- учні Криворізької гімназії №58 Криворізької міської ради з особливими освітніми потребами (зокрема з розладами аутистичного спектру, інтелектуальними порушеннями та тяжкими порушеннями мовлення), які потребують системного корекційно-розвиткового супроводу в умовах змішаного та дистанційного навчання.
- педагогічні працівники (учителі, асистенти вчителя, фахівці супроводу) та батьки, які залучені до організації та реалізації індивідуальної освітньої траєкторії дітей.

Модель роботи Криворізької гімназії №58 ґрунтується на комплексному, безперервному психолого-педагогічному супроводі дітей з особливими освітніми потребами в умовах воєнного стану та реалізується через поєднання очних і дистанційних форм навчання. Вона спрямована на забезпечення доступності освіти, збереження психоемоційного здоров'я та створення умов для повноцінного розвитку і соціалізації кожної дитини.

- ❖ Система роботи вибудована на принципах індивідуалізації, міждисциплінарної взаємодії та партнерства з батьками. Освітній процес забезпечується командою фахівців (учителі, асистенти вчителя, дефектолог, логопед, практичний психолог, соціальний педагог), які спільно реалізують індивідуальну освітню траєкторію дитини. Важливим компонентом є постійний моніторинг динаміки розвитку, що дозволяє своєчасно коригувати зміст, форми і методи роботи відповідно до потреб учнів.
- ❖ Зміст моделі передбачає інтеграцію традиційних та інноваційних корекційно-розвиткових технологій (сенсорна, арт-, музико-, пісочна терапія, аугментована комунікація, розвиток життєвих навичок), використання авторських дидактичних засобів, зокрема посібника «Колесо знань», а також впровадження психосоціальної підтримки через гурткову діяльність. Освітнє середовище організоване з урахуванням безпекових умов і забезпечує безперервність навчання незалежно від місця перебування дитини.
- ❖ Важливим результатом є також підвищення педагогічної компетентності фахівців, зростання ефективності командної взаємодії та посилення партнерства з батьками, які стають активними учасниками корекційно-розвиткового процесу. Модель доводить свою ефективність як гнучка та адаптивна система, що забезпечує якісний освітній результат навіть у кризових умовах, і може бути рекомендована до поширення в практиці інших закладів освіти.

Для ефективного корекційно-розвиткового супроводу дітей з ООП Криворізька гімназія №58 застосовує комплекс традиційних і сучасних методик та інструментів, що забезпечують індивідуалізацію та результативність навчання:

- ❖ **Аугментована комунікація (ААК)** — мобільний додаток *Digital Inclusion*, синтез мовлення Google, що допомагає дітям з тяжкими порушеннями мовлення та РАС у розвитку комунікаційних навичок та соціалізації.

- ❖ **Пісочна терапія** — розвиток дрібної моторики, тактильно-кінетичної чутливості, навичок читання, письма та рахунку, стабілізація емоційного стану.
- ❖ **Терапія адаптації до життя (Life Skills Therapy)** — формування практичних життєвих навичок: особиста гігієна, приготування їжі, управління часом та фінансами, самостійність у побуті.
- ❖ **Музико-терапія** — розвиток моторики, координації, уваги, регуляція емоцій та вираження внутрішніх переживань дітей з обмеженими мовленнєвими можливостями.
- ❖ **Ізотерапія** (кляксотерапія, пальцевий живопис, ниткографія, малювання м'яким папером) — розвиток моторики, уваги, концентрації, творчого самовираження та емоційної регуляції.
- ❖ **Сенсорна терапія** — тактильна, візуальна, олфакторна, густаторна та моторна стимуляція для розвитку сенсорних навичок та зниження тривожності.
- ❖ **Авторські дидактичні матеріали** — посібник «Колесо знань», що дозволяє ефективно формувати фонематичні, моторні, когнітивні та увагові навички у дітей з ООП.
- ❖ **Дистанційні та змішані технології навчання** — використання онлайн-платформ, інтерактивних вправ і відео-консультацій для забезпечення безперервності навчання незалежно від місця перебування учнів.
- ❖ **Психологічна підтримка та соціально-психологічні практики** — групові сесії, релаксаційні та медитаційні техніки, індивідуальні консультації, психологічні ігри для дітей і батьків.

Застосування цих інструментів у комплексі дозволяє ефективно розвивати навчальні, комунікативні, соціальні та адаптаційні компетентності дітей, забезпечуючи індивідуалізацію, психоемоційну підтримку та досягнення реальних освітніх результатів.

Результативність моделі підтверджується стійкою позитивною динамікою розвитку учнів: підвищенням рівня навчальних досягнень, сформованістю мовленнєвих, когнітивних і соціально-комунікативних компетентностей, розвитком життєвих навичок. Спостерігається зниження рівня тривожності, покращення емоційного стану та адаптаційних можливостей дітей. Забезпечено активну участь учнів з ООП в освітньому процесі та позакласній діяльності.

Корисні посилання

Зошит з корекційними завданнями для роботи з дітьми з ООП	Ігри з піском про розвитку взаємодії у дітей з РАС	Дидактичний посібник «Колесо знань»
		

«ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ МЕТОДАМИ АРТТЕРАПІЇ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ»

ОПИС ДОСВІДУ РОБОТИ

Криворізька гімназія №120 Криворізької міської ради

e-mail: school120@i.ua

Автор: Кравченко Анна Вадимівна соціальний педагог, асистент вчителя.

У сучасних умовах розвитку освіти особливої актуальності набуває питання ефективної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами (ООП) у навчально-виховний процес. Інклюзивна освіта вимагає не лише створення доступного середовища, а й забезпечення психоемоційної підтримки та розвитку соціальних навичок учнів. Однією з ключових проблем є недостатній рівень сформованості навичок соціальної взаємодії у дітей з ООП, що ускладнює їх адаптацію в колективі, комунікацію з однолітками та педагогами. У зв'язку з цим виникає потреба у використанні ефективних, доступних і безпечних методів роботи.

Арттерапія виступає сучасним інструментом, що дозволяє через творчість розвивати емоційну сферу, комунікативні навички та здатність до взаємодії. Вона сприяє зниженню тривожності, формує позитивний емоційний фон і створює умови для самовираження дитини.

Таким чином, обрана тема є важливою для:

- педагогів — як ефективний інструмент роботи;
- дітей — як засіб розвитку та соціалізації;
- батьків — як підтримка гармонійного розвитку дитини.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати та практично реалізувати використання методів арттерапії для формування навичок соціальної взаємодії у дітей з особливими освітніми потребами.

Відповідно до мети було визначено такі завдання: проаналізувати особливості соціалізації дітей з ООП; дослідити можливості арттерапії як педагогічного інструменту; адаптувати арттерапевтичні методики до умов інклюзивного навчання; впровадити систему занять із використанням артметодів; оцінити ефективність впроваджених підходів.

Цільову групу становили:

- учні початкової та середньої школи з особливими освітніми потребами;
- нормотипові учні (у межах інклюзивного середовища);
- педагоги та асистенти вчителів.

Система роботи з формування навичок соціальної взаємодії у дітей з особливими освітніми потребами базується на комплексному, поетапному підході та поєднує психолого-педагогічні умови, арттерапевтичні методи та організаційні принципи інклюзивного навчання.

Модель передбачає створення освітнього середовища, в якому кожна дитина має можливість безпечно проявляти себе, взаємодіяти з іншими та розвивати власні соціальні компетентності.

Основними складовими моделі є:

- ❖ діагностико-аналітичний етап, що передбачає вивчення індивідуальних особливостей учнів, рівня розвитку їх соціальних навичок, емоційного стану та комунікативних можливостей. Використовуються спостереження, бесіди, аналіз поведінки у групі;
- ❖ організаційно-підготовчий етап, спрямований на створення сприятливого середовища: облаштування безпечного та комфортного простору; підбір матеріалів для арттерапії; планування занять з урахуванням індивідуальних потреб дітей; формування груп для ефективної взаємодії;
- ❖ практично-діяльнісний етап реалізується через систематичне проведення індивідуальних та групових занять із використанням арттерапевтичних методів. Особлива увага приділяється: залученню дітей до спільної діяльності; формуванню навичок комунікації; розвитку емоційного інтелекту; стимулюванню ініціативності та самовираження. Заняття можуть інтегруватися в освітній процес (уроки, виховні години) або проводитися окремо;
- ❖ рефлексивно-оцінювальний етап передбачає аналіз результатів діяльності, відстеження динаміки розвитку учнів, корекцію методів роботи. Використовується щоденник спостережень, обговорення результатів з учнями та педагогами. Принципи реалізації моделі: індивідуальний підхід; системність і послідовність; добровільність та безпечність участі; емоційна підтримка і прийняття; орієнтація на процес, а не лише на результат; співпраця всіх учасників освітнього процесу.

У роботі використовуються такі методи арттерапії: ізотерапія, ниткографія, малювання ватними паличками (пуантилізм), мандалотерапія, техніка ебру, музикотерапія, поєднання з творчими завданнями, рольові та групові ігри, лялькотерапія, казкотерапія, пісочна терапія.

Додатково використовуються: візуальні підказки; система заохочень; щоденник спостережень.

У результаті впровадження даної моделі спостерігається:

- ❖ позитивна динаміка у розвитку учнів з особливими освітніми потребами, зокрема підвищився рівень їх соціальної активності, покращилися комунікативні навички та здатність до взаємодії в групі, сформувалися прояви емпатії, взаємопідтримки та толерантного ставлення до інших;
- ❖ учні стали більш відкритими до спілкування, частіше проявляють ініціативу під час виконання спільних завдань, активніше висловлюють власні думки та ідеї, а також демонструють зростання рівня самостійності;
- ❖ водночас спостерігається зниження рівня тривожності та емоційної напруги, розширення спектра емоційних проявів і здатності до їх усвідомлення та вираження;

- ❖ використання арттерапевтичних методів сприяло формуванню позитивного психологічного клімату в колективі, покращенню взаєморозуміння між учнями та створенню умов для ефективної соціалізації.

У процесі реалізації моделі були виявлені важливі чинники, зокрема:

- необхідність індивідуального підбору методик відповідно до можливостей дітей;
- різний рівень залученості учнів вимагає об'єктивного оцінювання результативності, що визначає перспективи подальшого вдосконалення роботи.

«ВИКОРИСТАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ ВЧИТЕЛЯ-ЛОГОПЕДА З ДІТЬМИ З ООП»

ОПИС ДОСВІДУ РОБОТИ

Криворізька початкова школа №43 Криворізької міської ради

e-mail: secretary@school43.dp.ua

Автор: Січкара Тетяна Володимирівна, вчитель-логопед

Актуальність впровадження освітньої технології «Мнемотехніка» в сучасній освіті

В сучасному інформаційному просторі останнім часом спостерігається катастрофічний розрив між стрімким зростанням високих технологій та «поглинанням» інформації мозком дитини. Інформаційне перевантаження, що властиве нашому часу, має вплив особливо на дітей з ООП (вони у початковій школі ще недостатньо або взагалі не вміють працювати з інформацією, не вміють швидко читати, не вміють запам'ятовувати).

Інтенсифікація навчального процесу приводить до цілого ряду порушень у стані фізичного та психічного здоров'я таких дітей, тому педагоги вимушені шукати шляхи оптимізації навчального процесу, використовувати у роботі технології, які максимально знижують інформаційне навантаження. Одним із найефективніших методів зниження зазначеного негативного впливу, на мою думку, є застосування на корекційно-розвиткових заняттях методів освітньої мнемотехніки, що дозволяє мені оптимізувати процес навчання.

Актуальність мнемотехніки для дітей з ООП обумовлена тим, що в цьому віці в них переважає наочно-образна пам'ять. Найчастіше запам'ятовування відбувається мимоволі, просто тому, що якийсь предмет або явище потрапили в поле зору дитини. Якщо ж ми будемо намагатися вивчати і запам'ятовувати з цими дітьми те, що не підкріплене наочною основою, щось абстрактне, незнайоме, то на успіх розраховувати не варто. Мнемотехніка допомагає дітям з ООП спростити процес запам'ятовування, розвинути асоціативне мислення і уяву, підвищити уважність. Більш того, прийоми освітньої мнемотехніки через професійно побудовану роботу педагога призводять до збагачення словникового запасу та формування зв'язного мовлення.

Серед батьків поширена думка, що основними критеріями підготовки дитини до школи є вміння читати і рахувати, але одним з основних показників готовності до шкільного навчання є навички вільного спілкування, вміння переказувати, складати розповіді, описи. Чим раніше діти оволодіють цими навичками, тим ефективнішим буде їх подальше навчання у початковій школі.

Мета — полегшити запам'ятовування, розвинути мовлення та логіку.

Завдання:

- розвивати психічні процеси, тренувати зорову і слухову пам'ять, увагу, образне мислення, уяву та спостережливість;
- спрощувати навчання, скорочувати час на запам'ятовування та осмислення навчального матеріалу;
- збагачувати словниковий запас, навчати переказуванню, складанню розповіді, правильної звуковимови, розвитку зв'язного мовлення;
- формувати асоціативне мислення, навчати перетворювати абстрактні поняття у конкретні візуальні образи, символи;
- розвивати мотивацію, зацікавлювати процесом навчання, виховувати наполегливість та впевненість у собі;
- полегшувати для дітей з особливими освітніми потребами засвоєння інформації.

Цільова аудиторія — діти з ООП, асистенти вчителя, учителі початкових класів, учителі, які викладають навчальні предмети та батьки.

Опис моделі/системи роботи

Основні етапи роботи:

1. Розгляд та розбір

Педагог демонструє мнемотаблицю, розбираючи, що зображено в кожній клітинці. Приклад з досвіду роботи: на підготовчому етапі разом з дитиною складаю артикуляційний «портрет» звука, його характеристику. Використовую буквообрази — символи певного звука. Наприклад: насос — звук [с], жучок — [ж], змія — [ш], комар — звук [з], трактор — [р], літак — [л]. Обговорюю з дитиною значення певної картинки-символу. Намагаюся підкріпити зоровий образ жестом-підказкою. Наприклад, звук [з] — вказівний палець вперед, наче ніс комара.

Далі створюю буквообраз з малюнками відповідного положення губ, зубів, язика. Наприклад, губи посміхаються (малюю посмішку), зуби як «парканчик» (малюю парканчик); положення язика вгорі чи вниз (малюю стрілочку поруч з малюнком язика), яку артикуляційну вправу виконує (лопатка, чашечка, грибок), умовне позначення якісної характеристики даного звука (дзвінкий чи глухий). Позначення: дзвоник — дзвінкий звук, закреслений дзвоник — глухий звук, сніжинка — прохолодне повітря при вимові, сонечко — тепле, можна протягнути звук чи ні (лінії певної довжини).

2. Перекодування інформації

Перетворення абстрактних символів у слова, образи, асоціації. Приклад з досвіду роботи — спочатку відпрацьовую вимову слів парами. Показую дитині дві картинки зі звуком який автоматизується і пропоную їх запам'ятати. Для цього дитина повинна об'єднати їх в єдину асоціативну картину, тобто скласти речення з цими словами. Наприклад, картинки «рукавичка» і «мурашка» — «Мурашка сховалася в рукавичці», картинки «кріт» і «ріпка» — «Кріт саджає ріпку», картинки «Буратіно» і «акваріум» — «Буратіно сховав ключик в акваріумі». Коли дитина запам'ятає таким чином всі пари картинок, я показую по одній картинці з кожної пари, а дитина повинна пригадати другу (кількість пропонованих пар картинок залежить від рівня розвитку дитини з ООП на початковому етапі їх може бути 3-4, поступово можна збільшити до 10-15 пар). При

автоматизації звука [P] пропоную такі слова: картина, веселка, морква, корова, ринок, гітара. Для цього картинки викладаю поряд, і дитина об'єднує їх послідовно в розповідь. Як правило, в результаті виходять веселі нісенітниці, які дитина потім легко пригадує, називаючи картинки в тій самій послідовності. Наприклад: «На картині намальована веселка, під веселкою росте морква, прийшла корова, збирала моркву і пішла на ринок продавати, а на ці гроші купила гітару».

3. Відтворення (переказ)

Дитина самостійно або з допомогою педагога переказує казку, оповідання чи вірш опираючись на зображення. Приклад з досвіду роботи - для точного повторення вірша, чистомовки чи скоромовки необхідне схематичне зображення окремих частин: на кожне слово або словосполучення придумую картинку (зображення); таким чином, весь вірш замальовую схематично. Після цього дитина по пам'яті, використовуючи графічне зображення, відтворює вірш. На початковому етапі пропоную готовий план-схему, а потім дитина також активно включається в процес створення своєї схеми (алгоритм вивчення вірша і складання описової розповіді див. в додатку).

4.Творчий етап

Самостійне створення дітьми мнемотаблиць. Приклад з досвіду роботи — колажі та фризиди. Колажі у вигляді «Веселих галявин» ефективно використовую при виконанні артикуляційної гімнастики. Дитині пропоную відправитися на «Веселу галявинку», знайти зображення артикуляційних вправ і виконати їх (або створити свою). Спільно виготовлені з дитиною фризиди допомагають запам'ятати вивчені звуки і букви. Наприклад, букву Д дитина малює у вигляді будинку і тут же приклеює різні картинки, в назві яких є звук [Д].

Ключові правила моделі роботи:

1. Поетапність — рух від простого до складного.
2. Візуалізація — таблиці мають бути зрозумілими для дітей.
3. Обсяг — оптимально 6-8 карток (осередків) у таблиці.
4. Повторення — здійснюється за бажанням дитини
5. Практичні інструменти та методики

Мнемотехніка — це сукупність методів і прийомів що полегшують запам'ятовування інформації шляхом створення асоціацій, перетворення абстрактних понять на візуальні образи, рими або структуровані схеми.

Основні методи:

- метод Цицерона (метод місць/локацій) — розміщення інформації, яку потрібно запам'ятати, у добре знайомому просторі, кімнаті, маршруті;
- метод ланцюжка (асоціативний метод) — послідовне поєднання образів, які потрібно запам'ятати у єдину істоту чи сюжет;
- метод фонетичних асоціацій (співзвучання) — підбір схожого за звучанням слова з рідної мови для запам'ятовування іноземних слів та термінів;
- метод перших літер створення фрази або слова де перші літери відповідають інформації, яку запам'ятовують; приклад: «Кожен Охочий Мусить Знати Де Сидить Фазан» (кольори веселки);
- метод піктограм та мнемотаблиць — заміна слів або фрази графічним зображенням (малюнком, схемою), особливо ефективно для віршів, казок;

- метод римування — перетворення сухої інформації або правил на віршовану форму, яку легко запам'ятати.

Використання цих методів перетворює процес запам'ятовування на гру, активізуючи уяву, логіку, емоційну пам'ять та мовлення.

Результати впровадження досвіду

Використання прийомів освітньої мнемотехніки значно підвищило ефективність навчання, скоротило час на запам'ятовування інформації, перетворило його на творчий процес. У дітей з ООП спостерігається розвиток образної пам'яті, асоціативного мислення, уваги та мовлення, що дозволяє їм значно легше запам'ятовувати вірші, складати розповіді, описи та перекази. Процес навчання став для них цікавим, що підвищило мотивацію, впевненість у собі та знизило напругу при засвоєнні складного матеріалу.

Коли диво стає реальністю...

Четвертий рік повномасштабної війни. Головне питання часу це задоволення нагальних потреб дітей: створення безпечних місць перебування в закладі, навчання у змішаному форматі, з перевагою навчання офлайн, організація харчування дітей, підтримка психосоціального стану учнів і... несподіване навчання всіх бажаючих педагогів сучасним технологіям для роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби. Протягом півтора року проходження навчання у формі тренінгів, сертифікати отримали більше 2500 педагогів. Мали можливість пройти навчання в Києві 240 вчителів корекційної педагогіки. При цьому — повне забезпечення дидактичними матеріалами як закладу, так і особисто кожного педагога. Навчалися поряд з професіоналами, бо в кожній команді були фахівці інклюзивно-ресурсних центрів міста та області. Неймовірно! Можливість спілкування з колегами регіону!

Тематика навчання вражала:

- Сенсорна інтеграція в освітньому середовищі: від спостереження до обґрунтованих рішень;
- Сенсорна інтеграція для освітян;
- Розвиток артикуляційного праксису в системі роботи з дітьми з особливими мовленнєвими потребами засобами логопедичного намиста;
- Підтримка дітей з ООП у школі. Використання діагностичного боксу та боксу підтримки;
- Формування навичок учбової поведінки. Як навчити дитину вчитись;
- Основи прикладного аналізу поведінки. Методи роботи з проблемною поведінкою та формування навичок учня в закладах освіти.

Багаточасове занурення в тематику, розбір кейсів та отримання порад від професіоналів.

Підготовка фахівців КУ «КІРЦ №2» КМР для створення простору навчання всіх бажаючих основам сенсорної інтеграції. Такого масштабування досвіду раніше не було можливим.

Обладнання куточків тиші у 27 закладах дошкільної освіти та 8 закладах загальної середньої освіти створили певний простір спокою та перезавантаження для кожної дитини. Кожну сенсорну кімнату чекали як свято. Всі мріяли про те, як створити таку сенсорну кімнату, що бачили в Києві. Відтепер такі схожі, і такі одночасно різні, сенсорні кімнати є в 17 закладах освіти. Все це — результат роботи, яку проведено в межах реалізації міжнародного проєкту «КРИЦЯ: Підтримка відновлення Криворізького району» у частині «Доступ до освіти та якість освіти для дітей віком 3-17 років. Підтримка для дітей з особливими потребами», що організовується для педагогів закладів освіти міста Кривий Ріг та громад району Всеукраїнським фондом «Крок за кроком» у співпраці з громадською організацією «ЛогоКлуб», що фінансується Великим Герцогством Люксембург та впроваджується LuxDev — Люксембурзьке агентство з розвитку співробітництва, у партнерстві з Proman та BDF.

Заклади освіти, в яких облаштовано сенсорну кімнату або куточок тиші, стають майданчиками для популяризації та масштабування досвіду комплексного підходу з питання навчання дітей в інклюзивних та спеціальних групах та класах. Розширення доступу до якісних послуг для значної більшості дітей з особливими потребами, сприяє їх повноцінному розвитку та інтеграції у навчання. Протягом 2025- 2026 року в

Криворізьких гімназіях №№4, 28, 32, 46, 56, 58, 121 та в Інклюзивно-ресурсних центрах №№1 та 2 завдяки отриманим та розвинутим знанням і навичкам пройшли сучасні методичні заходи, під час яких педагоги закладів не лише ділилися досвідом роботи, а й власним прикладом натхненно закликали до впровадження новітніх технологій навчання у повсякденну роботу з кожною дитиною. Більше знань — глибше розуміння — кращі результати.

Представляємо вам фрагмент воркшопу, який було проведено на базі Криворізької гімназії №4 Криворізької міської ради в межах конкурсу на кращий методичний захід, підсумки якого будуть підбиті під час проведення Корекційного ХАКАТОНУ (досвід роботи 2025-2026 н.р.)

Безбар'єрний текст: як адаптувати навчальний матеріал для дітей з мовленнєвими труднощами

ОПИС ДОСВІДУ РОБОТИ

представлений на воркшопі

«Практичні засоби навчання дітей з мовленнєвими труднощами».

Криворізька гімназія №4 Криворізької міської ради

e-mail: oksanabaleva@gmail.com

Автори:

Аліна Суліма, вчитель-логопед,

Олена Ткаченко, вчитель зарубіжної літератури

Актуальність: більшість дітей в закладі навчається в класах для дітей з мовленнєвими труднощами. Мовленнєві труднощі та труднощі у навчанні у дітей з особливими освітніми потребами (ООП) мають комплексний вплив на їхній розвиток, соціалізацію та академічні успіхи. Вони зумовлюють необхідність індивідуального підходу, корекційної допомоги та адаптації навчального середовища. У дітей з мовленнєвими труднощами уповільнюються процеси пізнання. Спостерігається переваження пасивного словника над активним, труднощі у побудові зв'язного мовлення, порушення вимови та бідність лексичного складу. Через систематичні невдачі може знижуватися інтерес до навчання та мотивація до діяльності. Порушення мовлення ускладнюють комунікацію з однолітками та педагогами, що призводить до труднощів у встановленні дружніх стосунків. Запропонована система безбар'єрності на уроках української мови та заняттях з логопедом робить успішною роботу учня.

Мета: відпрацювання методів та прийомів адаптації навчального матеріалу для навчання дітей з ООП в середній ланці. Створення єдиних підходів до подолання мовленнєвих та навчальних труднощів у дітей.

*«Ми не спрощуємо світ для дитини,
ми даємо їй інструменти,
щоб вона могла його відкрити»*

Адаптація навчального матеріалу для дітей з особливими освітніми потребами — це складна, але надзвичайно важлива задача. Вона вимагає індивідуального підходу,

креативних методів, а також постійної співпраці з фахівцями. Хочемо представити вам варіант такої співпраці між вчителем зарубіжної літератури та вчителем-логопедом у 6 класі.

Перед початком навчального року ми проаналізували навчальні програми для 6 класу з розвитку мовлення («Програма з корекційно-розвиткової роботи «Корекція мовлення» для 5-10 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти під редакцією Трофименко Л. І., Ільяна В. М., Мартинюк З. С., Грибань Г. В., Аркадьєвої О. О., Київ 2022р.» та «Модельної навчальної програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти з українською мовою навчання «Зарубіжна література» (у редакції 2023 року). Авторський колектив програми: О. Ніколенко, О. Ісаєва, Ж. Клименко, Л. Мацевко-Бекерська, та інші».

Основними завданнями з розвитку мовлення на корекційно-розвиткових заняттях, крім інших, є і такі:

- корекція темпоритмічної та ритміко-інтонаційної сторін мовлення;
- розвиток лексичної сторони мовлення шляхом розширення різних лексичних категорій, засвоєння нових термінів, уміння користуватися лексичними мовними засобами у різних мовленнєвих ситуаціях, розширення активного словникового запасу;
- корекція зв'язного (діалогічного, монологічного) мовлення на основі розвитку умінь граматично правильно та логічно висловлювати свої думки з метою комунікації та з дотриманням норм літературної української мови, сприймання та відтворення почутого та прочитаного тексту з використанням зорової опори та без неї, за уявленням та уявою, розвитку внутрішнього мовлення;
- формування навичок усвідомленого мовного аналізу як основи для оволодіння і розвитку навичок читання та письма.

Серед очікуваних результатів вивчення зарубіжної літератури ми бачимо, що учень (учениця):

- складає та оформлює власне висловлення згідно з ustalеними нормами; добирає доречні засоби мовної виразності для оформлення власного висловлення;
- виокремлює і розрізняє у прочитаному та/або почутому тексті мовні одиниці різних рівнів, виявляє їх роль у тексті;
- записує власні міркування тощо.

Як бачимо, у роботі цих фахівців є спільна мета — розвиток усного та писемного мовлення учнів, тому використовувати художні тексти зарубіжної літератури як дидактичну базу для корекції мовленнєвих порушень є цілком логічним методом роботи.

Використання художнього тексту на логопедичних заняттях перетворює суху корекцію на захопливу гру. Тексти зарубіжної літератури (як-от «Різдвяна пісня в прозі» Діккенса) є ідеальним тренажером, оскільки вони емоційні та образні, а допомога логопеда на уроках зарубіжної літератури перетворює процес вивчення з «простого читання» на **свідоме засвоєння**, знімаючи технічні бар'єри, які заважають дитині сприймати мистецтво слова.

Беремо за основу спільної роботи наступне:

- ❖ Роль логопеда: Робота над фонематичним сприйняттям, збагаченням словника, розвитком зв'язного мовлення та корекцією дислексії/дисграфії.
- ❖ Роль вчителя літератури: Занурення в культурний контекст, аналіз характерів, робота з художніми образами.
- ❖ Точка перетину: Логопед готує «мовну базу» (наприклад, відпрацьовує складні за структурою слова, що зустрічаються в тексті), а вчитель літератури допомагає вбудувати ці слова в живий контекст твору.

У спеціальних класах діти часто мають труднощі не лише з вимовою, а й із розумінням прочитаного, логікою викладу та лексичним запасом.

Ось таблиця спільної стратегії «розкодування» (деконструкції) тексту. Вона демонструє, як логопед готує «інструменти» мовлення, а вчитель наповнює їх літературним змістом.

Спільна стратегія: логопед + вчитель зарубіжної літератури

Етап роботи з текстом	Що робить логопед (Технічна база)	Що робить вчитель (Зміст та контекст)
1. Знайомство зі словами	Відпрацювання артикуляції: Тренує вимову складних імен (напр., <i>Геркулес, Гіперборей</i>) та термінів. Розбиває їх на склади.	Семантизація: Пояснює значення цих слів, історію їх походження та роль у творі.
2. Читання тексту	Маркування тексту: Позначає паузи (/ або //), логічні наголоси та інтонаційні стрілки (вгору/вниз) для легкого читання.	Емоційне занурення: Виразно читає зразок, задає настрій, акцентує увагу на художніх деталях та образах.
3. Розуміння речень	Спрощення синтаксису: Допомагає дитині «розплутати» довгі речення, знайти підмет і присудок, щоб зрозуміти, <i>хто</i> і <i>що</i> робить.	Аналіз підтексту: Пояснює, чому герой так каже, розкриває метафори та приховані порівняння.
4. Робота з сюжетом	Мнемотехніка: Створює візуальну схему-ланцюжок подій (піктограми), щоб дитина не забула послідовність.	Композиція: Виокремлює зав'язку, кульмінацію та розв'язку. Аналізує конфлікт твору.
5. Переказ та відповіді	Мовленнєві шаблони: Дає готові фрази-кліше для початку	Оцінка змісту: Стимулює до дискусії, порівнює героя з іншими

	відповіді: «Я вважаю...», «На мою думку...».	персонажами, оцінює глибину розуміння ідеї.
6. Творча рефлексія	Автоматизація мовлення: Стежить за чіткістю вимови під час виступу дитини або інсценізації.	Розвиток уяви: Пропонує придумати альтернативну кінцівку або написати листа герою.

Як це працює в синергії:

Логопед знімає **мовленнєвий бар'єр** (дитина не боїться спіткнутися на слові), а вчитель знімає **інтелектуальний бар'єр** (дитина розуміє, про що текст).

Давайте розглянемо на конкретному творі. Перед вами адаптована таблиця взаємодії вчителя та логопеда для роботи над повістю Ч. Діккенса «**Різдвяна пісня в прозі**». Цей текст складний через велику кількість описів, метафор та застарілих слів, тому потребує ретельного «розкодування» та спрощення.

Спільна стратегія: логопед + вчитель зарубіжної літератури (на прикладі тексту «Різдвяна пісня в прозі»)

Етап роботи	Що робить логопед (Технічна база)	Що робить вчитель (Зміст та контекст)
1. Робота зі складними власними назвами	Артикуляційна розминка: Відпрацювання вимови імен: <i>Ебенезер Скрудж, Боб Кретчит, Джейкоб Марлі</i> . Поділ на склади, робота над звуком [дж].	Портретна характеристика: Пояснює значення імені (Scrooge — скнара). Формує перше враження про героя через його зовнішність.
2. Тлумачення складних понять	Словникова робота: Пояснює абстрактні поняття через синоніми: <i>скупість — жадібність, милосердя — доброта, привид — дух</i> .	Історичний контекст: Пояснює реалії вікторіанської Англії: що таке контора, боргова тюрма та чому Скрудж так поводиться.
3. Розшифровка метафор (опис Скруджа)	Візуалізація порівнянь: Малює разом з дитиною «холодного Скруджа» (кремій, лід, іній), щоб зрозуміти метафору «холод у душі».	Аналіз тексту: Знаходить у тексті цитати: «холодний іній лежав у нього на голові», пояснює, як автор передає характер через погоду.
4. Структура сюжету	Часова шкала (Timeline): Створює візуальну	Композиційний аналіз: Пояснює роль кожного Духа. Чому вони

(Подорожі в часі)	схему: <i>Минуле (дитинство)</i> — <i>Теперішнє (родина Боба)</i> — <i>Майбутнє (самотність)</i> . Позначає їх різними кольорами.	приходять саме в такій послідовності? Що вони змінюють у Скруджі?
5. Емоційне читання (Діалоги)	Робота над просодикою: Вчить змінювати голос: для Скруджа — скрипучий, для Духа — величний, для племінника — радісний. Робота над окличною інтонацією.	Рольове читання: Організує читку сцени «Скрудж і племінник» або «Зустріч з Марлі». Оцінює розуміння дитиною емоційного стану героїв.
6. Мовленнєва рефлексія (Висновок)	Алгоритм висновку: Дає опору для фінальної думки: «Скрудж змінився, бо зрозумів, що... Його серце стало...». Тренує вживання дієслів минулого та теперішнього часу.	Моральний урок: Обговорює головну ідею: «Різдво — це час милосердя». Допомогає дитині сформулювати, у чому справжнє багатство людини.

Практична порада для вчителя від логопеда:

Оскільки текст Діккенса насичений довгими реченнями, використовуйте **метод «Смислового фільтра»**: пропонуйте дитині з мовленнєвими труднощами читати не весь абзац, а лише виділені жирним шрифтом ключові речення, які передають суть подій.

**Зразок готової картки для учня з легкими мовленнєвими труднощами.
Вона поєднує літературний зміст та логопедичну підтримку.**

Картка для читання: Ебенезер Скрудж (уривок)

Завдання: Прочитай текст. Звертай увагу на наголоси та підказки у дужках.

Надворі панував стра-шен-ний **хóлод**. Старий Скрудж сидів у своїй конторі. Він був справжнім **скна́-рою** (дуже жадібною людиною).

Його серце було мов **крéмiнь** (твердий камінь). Ніхто не міг його роз-чу́-ли-ти. Навіть лю́тий вітер не був таким **холодні́м**, як сам Скрудж.

— Дур-ні-ця! — кричав Скрудж на Різдво. — На́-ві-що мені ці свята

Чому ця картка працює :

1. Фонетична розмітка:
 - Слова зі складною структурою розділені на склади дефісами (стра-шен-ний, роз-чу́-ли-ти). Це допомагає дитині не «ковтати» звуки.
 - Проставлені наголоси (особливо у словах, де дитина може помилитися).

2. Спрощення лексики:
 - Складні або застарілі слова пояснюються одразу в тексті через синоніми в дужках (*скнара — жадібна людина*). Дитина не зупиняється, щоб спитати значення, і не втрачає нитку сюжету.
3. Візуальні акценти:
 - Жирним шрифтом виділені слова-характеристики. Це «опорні точки» для розуміння образу героя.
 - Збільшений міжрядковий інтервал (дитині легше слідкувати пальцем або лінійкою).
4. Адаптація діалогу:
 - Пряма мова винесена в окремий абзац із тире. Це допомагає дитині миттєво перемкнути інтонацію на «голос героя».

Для максимальної ефективності вчитель зарубіжної літератури та логопед мають використовувати **єдиний набір інструментів**, які допомагають дитині «розкодувати» художній текст та висловити власну думку.

Систематизований перелік методів та прийомів адаптації тексту для дітей з легкими порушеннями мовлення

1. Методи спрощення структури тексту (Синтаксичні)

- **Прийом «Короткого кроку»:** Розбиття довгих речень Діккенса (з дієприкметниковими зворотами) на 2–3 коротких. Одне речення = одна думка.
- **Прийом «Прямого порядку слів»:** Перебудова речень так, щоб підмет і присудок стояли поруч і на початку (не «*Довго сидів у конторі Скрудж*», а «*Скрудж сидів у конторі*»).
- **Метод «Смислового фільтру»:** Видалення другорядних описів природи чи інтер'єру, які не впливають на розуміння сюжету.

2. Методи роботи зі словом (Лексико-фонетичні)

- **Метод «Глосарій у тексті»:** Заміна застарілих слів на сучасні синоніми прямо в дужках (наприклад: *самітник — людина, що живе одна*).
- **Прийом «Ритмізації» (Логопедичний):** Поділ складних слів на склади дефісами (*бла-го-дій-ність*) та проставлення наголосів.
- **Фонетична та синтаксична чистота:** Прибрати слова зі збігом приголосних, складні звороти, пасивні конструкції.
- **Метод «Словесного конструктора»:** Попередня робота зі складними словами (проплескування ритму слова, промовляння хором перед читанням тексту).

3. Методи візуальної підтримки (Адаптивні)

- **Метод «Піктограм»:** Заміна ключових понять малюнками-символами (замість слова «холодний» — значок крижинки).
- **Вправа «Синонімічний душ»:** активізація словника через вибір доступного слова-замінника. Це дозволяє дитині не витратити зусилля на пошук слова, а зосередитися на його змісті. Обираючи слово підказку (наприклад, «жадібний» замість складнішого «черствий»), учень отримує мовленнєву опору для створення самостійного логічного речення.
- **Прийом «Кольорового маркування»:** Виділення різними кольорами реплік різних персонажів або головних думок.

- **Метод «Story Map» (Карта подій):** Створення графічної схеми сюжету, де замість цитат дитина вклеює картинки або пише по одному ключовому слову.

4. Методи активізації мовлення (Комунікативні)

- **Приєм «Альтернативного запитання»:** Замість «Який був Скрудж?» запитуємо: «Скрудж був жадібний чи щедрий?». Це полегшує вибір слова для відповіді.
- **Метод «Незакінченого речення»:** Вчитель починає фразу за текстом, а дитина має її закінчити лише одним словом.
- **Приєм «Тіньового читання»:** Дитина читає текст пошепки одночасно з учителем або аудіозаписом (створення мовленнєвого зразка).

5. Методи перевірки розуміння (Контрольні)

- **Метод «Так/Ні»:** Замість розлогого переказу дитина оцінює твердження вчителя за сюжетом.
- **Приєм «Емоційного смайлика»:** Дитина обирає смайлик (😞, 😐, 😊), який відповідає стану героя в конкретному уривку, замість опису емоцій словами.
- **Графічні органайзери:** Замість розлогого переказу — заповнення «карти персонажа» або «логічного ланцюжка подій» (Story Map).
- **Альтернативне завдання** (наприклад, замість твору-роздуму — створення коміксу за сюжетом або тест з малюнками-підказками).

Досвід показує, що найбільш ефективним є використання робочих аркушів, адаптованих до потреб учнів із мовленнєвими труднощами. Ми розробляємо їх самостійно, а також інтегруємо вдалі напрацювання колег

Така картка з цитатами та емоційними характеристиками допоможе учням 6 класу не лише працювати над змістом, а й тренувати інтонаційну виразність, що важливо при легких порушеннях мовлення.

Картка «Голос героя»

Завдання: Прочитай цитату, вибери відповідну картку-прикметник (емоцію) та прочитай фразу з цією інтонацією.

Цитата з роману	Емоція (прикметник)	Дія для учня
«Я тепер капітан «Пілігрима»! Командуйте, містер Велдон!»	Рішучий, впевнений	Прочитай гучно, чітко карбуючи слова.
«Бережіться цього чоловіка! Він не той, за кого себе видає!»	Стривожений, застережливий	Прочитай пошепки, але виразно.
«О, яка чудова комаха! Це ж рідкісний екземпляр!»	Захоплений, дивакуватий	Прочитай зі швидким темпом та усмішкою.

«Ми в Африці! Це не Америка! Нас зрадили!»	Пригнічений, шокований	Прочитай повільно, з паузами після кожного слова.
--	-------------------------------	---

Картка: «Словесний конструктор» (Синтаксис)

Завдання: Склади речення-характеристику, використовуючи сполучники. Вимов чітко кожне слово.

Герой	Сполучник	Риса характеру	Причина (вчинок)
Дік Сенд	оскільки	відважний	врятував пасажирів під час шторму.
Негоро	тому що	підступний	зламав компас і збив корабель з курсу.
Бенедикт	адже	захоплений	бачив лише своїх комах і не помічав небезпеки.

Поради для роботи в класі:

Метод «Дзеркало»: Нехай учень спочатку прочитає прикметник (наприклад, «впевнений»), а потім спробує «надіти» цю емоцію на обличчя перед тим, як вимовити цитату.

✓ Завдання для роботи з романом Жуля Верна «П'ятнадцятирічний капітан»

Мета: Формування навички стиснення тексту (компресії) та виділення головного.

• **«Скрайбінг-щоденник Діка Сенда»:** Замість довгих описів подорожі, запропонуйте дітям створити «капітанський бортжурнал» у вигляді піктограм. Логопед допомагає дитині замінити ціле речення одним символом або малюнком.

• **Метод «Телеграма»:** Уявіть, що героям потрібно відправити сигнал SOS, але кожне слово коштує дорого. Завдання: скоротити уривок тексту до 10 слів так, щоб зміст не втратився. Це ідеально тренує вміння відсікати другорядні члени речення.

• **«Текстове сито»:** Вчитель літератури дає опис корабля або пригоди, а логопед пропонує дітям «просіяти» його — закреслити всі прикметники, залишивши лише дієслова (дію). Це допомагає дітям із порушеннями мовлення зрозуміти динаміку сюжету без перевантаження деталями.

✓ Завдання для роботи з повістю М. Гоголя «Ніч перед Різдвом»

Мета: Опрацювання архаїзмів, діалектизмів та збагачення словникового запасу.

«Візуальний словник-скриня»: Оскільки застарілі слова (кум, жупан, черевички, галушки) важко сприймаються на слух, створіть інтерактивну «Скриню Гоголя».

Вчитель літератури пояснює значення слова через контекст твору.

Логопед проводить роботу над правильною вимовою та пропонує знайти сучасний аналог-синонім (жупан — куртка/пальто).

Гра «Перекладач з минулого»: Діти отримують картки з реченнями з твору, де багато діалектизмів. Завдання: «перекласти» їх сучасною мовою. Це розвиває гнучкість мислення та розуміння лексичного значення слова.

Логопедичне лото: На картках зображені предмети побуту з твору, а на фішках — їхні назви. Дитина має правильно назвати предмет, чітко вимовляючи звуки, і пояснити, кому з героїв він належав.

➤ **Завдання для роботи з оповіданням Джека Лондона «Жага до життя»**

Мета: Робота над описовим мовленням, станом людини та емоційним словником.

«Карта відчуттів героя»: Твір дуже сенсорний. Логопед може використовувати методику **сенсорної стимуляції**: обговорити, що герой відчував на дотик (холод, каміння), на слух (тиша, виття вовка).

Завдання: підібрати слова-ознаки до стану героя (вирваний з контексту «холод» стає «пекучим», «німим», «ворожим»).

Вправа «Дзеркало стану»: Вчитель літератури читає опис героя (виснаження, біль, надія), а логопед просить дітей відобразити це мімікою та жестами. Потім — спробувати описати цей стан одним реченням, починаючи з фрази: «Мое тіло відчуває...», «Моя душа відчуває...».

«Кольоровий опис природи»: Порівняйте опис природи на початку твору і в кінці. Разом із дітьми створіть «кольорову палітру» розповіді. Логопед допомагає будувати складні речення з протиставленням (Спочатку тундра була..., але потім вона стала...).

Безбар'єрність у літературі — це не спрощення сенсів, а створення «містка», по якому дитина з мовленнєвими труднощами зможе дістатися до ідеї автора.

Головне правило: **менше тексту — більше сенсу та візуалізації**. Ми не спрощуємо світ для дитини, ми даємо їй інструменти, щоб вона могла його відкрити.

